

COI Focus

BOSNIË-HERZEGOVINA

Algemene situatie

6 januari 2022

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding.....	4
1. Democratie.....	5
1.1. Het kiesstelsel	8
1.2. Het politieke klimaat	10
1.3. De strijd tegen corruptie.....	11
1.4. De strijd tegen de georganiseerde misdaad.....	14
1.5. Het toetredingsproces tot de EU	14
2. Rechtstoestand/Rechtsbescherming	16
2.1. Wetgeving in verband met bescherming	16
2.2. Toepassing van de wetgeving (i.v.m. bescherming) in de praktijk.....	18
2.3. De veiligheidsdiensten	19
2.4. Het gerecht.....	21
2.5. Juridische bijstand	24
2.6. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schending van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag en antifolterverdrag.....	24
2.6.1. De dienst van de ombudsman (Institution of Human Rights Ombudsman –IHRO)	25
2.6.2. Het ministerie voor Mensenrechten en Vluchtelingen (MHRR)	27
2.6.3. Klachten in verband met de politie.....	27
2.6.4. Ngo's en internationale organisaties.....	28
2.7. Detentieomstandigheden	28
3. Specifieke situaties	30
3.1. Roma	30
3.2. Huiselijk geweld	32
3.3. LGBTI.....	34
3.4. Journalisten, activisten, vrijheid van meningsuiting	35
Samenvatting	40
Bibliografie.....	42

Lijst van afkortingen

AI	Amnesty International
CoE	Council of Europe
EASO	European Asylum Support Office
EC	Europese Commissie
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
EVRM	Europees verdrag voor de Rechten van de Mens
EWB	European western Balkans
FBIH	Federacija Bosne i Hercegovina
HJPC	High Judicial and Prosecutorial Council
HRW	Human Rights Watch
IHRO	Institution of Human Rights Ombudsman
LGBTI	Lesbian Gay Bisexual Transsexual Intersexual
MHRR	ministerie van Mensenrechten en Vluchtelingen
OVSE/OSCE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
RS	Republika Srpska
RWB	Reporters Without Borders
SNSD	Alliance of Independent Social Democrats
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
USDoS	United States Department of State

Inleiding

Deze COI Focus geeft zicht op de actuele situatie in Bosnië-Herzegovina. De aandacht gaat hierbij specifiek uit naar de rechtstoestand, de toepassing van de rechtsvoorschriften in het democratische stelsel, de politieke omstandigheden, de mate waarin vervolging of mishandeling voorkomen en de mate waarin er tegen eventuele vervolging of mishandeling bescherming geboden wordt.

In het eerste hoofdstuk wordt de staat van de democratie geanalyseerd. Hierbij gaat de aandacht naar de capaciteit van het kiesstelsel en naar de gang van zaken in de politiek tijdens de laatste jaren, maar ook naar de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad.

In het tweede hoofdstuk gaat de aandacht naar de wetgeving in verband met bescherming van burgers (inclusief toepassing ervan) tegen eventuele schendingen van de mensenrechten. Verder is er ook aandacht voor het functioneren van het gerecht en de veiligheidsdiensten. Hierbij komt ook een overzicht van de mogelijke rechtsmiddelen in geval van een eventuele schending van bepaalde rechten en vrijheden.

In het derde hoofdstuk worden een aantal heel specifieke situaties geanalyseerd: de situaties van Roma, slachtoffers van huiselijk geweld, LGBTI, journalisten en burgermaatschappij-activisten.

Deze COI Focus Algemene situatie is gebaseerd op een brede waaier van relevante en actuele COI-bronnen over Bosnië-Herzegovina. Het gaat hierbij over COI-bronnen van andere lidstaten van de Europese Unie (EU), de European Asylum Support Office (EASO) en van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken alsook van verschillende organisaties van de Verenigde Naties (de Vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties (UNHCR), de Hoge Vertegenwoordiger, en het United Nations Development Programme, UNDP), van de Raad van Europa of van andere internationale organisaties (Freedom House, Amnesty International (AI), Human Rights Watch (HRW), de Bertelsmann Stiftung, Reporters Without Borders). Ten slotte zijn ook een aantal Bosnische bronnen opgenomen zoals het Institution of Human Rights Ombudsman (IHRO).

Ook de relevante informatie uit de zogenoemde *Progress Reports* van de Europese Commissie (EC) maakt deel uit van dit overzicht. In deze rapporten evalueert de EC de lokale implementering van het EU-uitbreidingsbeleid voor Bosnië-Herzegovina. Dit uitbreidingsbeleid is gebaseerd op vooropgestelde criteria waarvan sommige bijzonder relevant zijn voor een COI document.

Sinds jaren volgt de Balkandesk van Cedoca de situatie in Bosnië-Herzegovina op de voet. De informatie loopt tot en met november 2021. Informatie over de jaren vóór 2016 is, voor zover niet relevant, niet opgenomen in dit overzicht.

Soms wordt letterlijk geciteerd uit Engelstalige bronnen. De citaten worden telkens voorafgegaan door een parafrase ervan in het Nederlands.

Dit document is een actualisering van de COI Focus Algemene situatie van 1 december 2017.

1. Democratie

Bosnië-Herzegovina is een federale parlementaire democratie die bestaat uit twee grotendeels zelfstandige landsdelen (zogenaamde entiteiten): enerzijds de Federatie van Bosnië en Herzegovina (Federacija Bosne i Hercegovine, FBiH) ook wel bekend als de Moslim-Kroatische Federatie en anderzijds de Servische Republiek (*Republika Srpska* – RS). Sinds 2000 is er ook nog het district Brčko, een gebied dat door beide entiteiten wordt bestuurd maar de facto geniet van een hoge vorm van zelfbestuur.¹

Conform de Dayton-akkoorden van 14 december 1995², staat Bosnië-Herzegovina formeel wel nog steeds onder het toezicht van de internationale gemeenschap en een zogenoemde Hoge Vertegenwoordiger.³ De internationale gemeenschap heeft het mandaat van de Hoge Vertegenwoordiger in 2009 verlengd voor onbepaalde tijd, namelijk totdat voldaan is aan de zogenaamde 5+2 agenda⁴ (vijf objectieven en twee specifieke voorwaarden). De Hoge Vertegenwoordiger heeft zolang verreikende volmachten. Zo beschikt hij over het mandaat om beleidsverantwoordelijken uit hun functie te zetten indien ze een obstakel vormen voor het vredesproces. Uit zijn tweejaarlijkse rapporten blijkt dat het land tot vandaag nog steeds met de gevolgen van de oorlog en van de Dayton-grondwet worstelt (zie infra).⁵

De invloed van de Hoge Vertegenwoordiger is de laatste jaren wel tanende. Zo tonen de regeringen van de RS en de FBiH, volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021), algemeen gesproken, nog maar weinig betrokkenheid voor de functie van de Hoge Vertegenwoordiger.⁶ En de Hoge Vertegenwoordiger is de laatste jaren zelf ook niet meer tussengekomen in de Bosnische politiek.⁷

In augustus 2021 is de Hoge Vertegenwoordiger, Valentin Inzko, na 12 jaar in functie, vervangen door een nieuwe Hoge Vertegenwoordiger: de Duitser Christian Schmidt. China en Rusland hebben, in de context van deze vervanging, gepoogd om de functie af te schaffen in de VN-veiligheidsraad. Ook Milorad Dodik, de Servische vertegenwoordiger in het driekoppige presidentschap van Bosnië-Herzegovina (zie 1.1.), was een tegenstander van de verlenging van de functie.^{8,9}

Volgens de Bertelsmann Foundation¹⁰ (2020), is de bestuurlijke indeling van Bosnië-Herzegovina bijzonder complex. De specifieke administratieve structuren en bevoegdheden zijn op ongewone wijze gefragmenteerd over een groot aantal en heel uiteenlopende bestuursniveaus: gemeentelijke,

¹ EASO, 14/11/2016, [url](#)

² Vredesakkoorden die een einde maakten aan het Bosnische conflict door een internationaal erkende hertekening van het land

³ De Office of the High Representative (OHR) is ad-hoc tot stand gekomen in het kader van de Dayton-akkoorden en opereert onder auspiciën van de Verenigde Naties. De OHR heeft het gezag om verkozen beleidsmakers af te zetten indien ze als een obstakel voor het vredesproces gezien worden. In de voorbije jaren stond het OHR eerder weigerachtig tegen interventies in de binnenlandse politiek. Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

⁴ De zogenaamde 5+2 Agenda: "These cover five objectives: 1) acceptable and sustainable resolution of the issue of apportionment of property between State and other levels of government; 2) acceptable and sustainable resolution of defence property; 3) completion of the Brcko Final Award; 4) fiscal sustainability (promoted through an agreement on a permanent ITA coefficient methodology and establishment of a National Fiscal Council); and 5) entrenchment of the rule of law (demonstrated by adoption of a National War Crimes Strategy, of a Law on Aliens and Asylum and of a National Justice Sector Reform Strategy), as well as two specific conditions: 1) signing of the SAA and 2) a stable political situation." (OHR, <http://www.ohr.int/agenda-52/>)

⁵ OHR, s.d., [url](#); OHR, 05/08/2019, [url](#); OHR, 05/05/2020, [url](#)

⁶ USDoS, 30/03/2021, p.26, [url](#)

⁷ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

⁸ IBNA, 01/06/2021, [url](#)

⁹ RFE, 01/08/2021, [url](#)

¹⁰ Internationale instelling die onderzoek verricht naar sociale evoluties in Europa en de Verenigde Staten met het oog op een optimalisering van het ondernemersklimaat en van de trans-Atlantische samenwerking

kantonale, entiteits-, districts- en staatsniveaus.¹¹ De Bertelsmann Foundation schrijft dat de Dayton-onderhandelaars deze structuur maar tijdelijk bedoeld hadden en dat ze daarom ondertussen een onoplosbaar obstakel is gaan vormen voor een duurzame democratische en economische transitie van het land.¹²

De EC schrijft in haar *Bosnia and Herzegovina Opinion 2019* dat de basisstructuren van de democratische rechtsstaat (scheiding der machten, onafhankelijkheid van het gerecht, persvrijheid, enz.) aanwezig zijn en de wetten in hoge mate aan de Europese norm beantwoorden (zie 2.). De EC wijst hierbij echter ook op de bijzonder complexe structuur van Bosnië-Herzegovina. De nationale staat is in vergelijking met de zogenaamde entiteiten zwak. De gedwongen eenheid van het land is broos. De mengeling van de verschillende minderheden en godsdiensten en de voortdurende diepe etnische kloof blijft steeds zorgen voor spanningen. Nationalistische krachten bepalen het politieke toneel. De bestuurlijke inrichting samen met het antagonistische beleid van de overwegend nationalistische partijen zorgt ervoor dat de handelingsbekwaamheid van diverse regeringen op het niveau van de entiteiten en van het federale niveau beperkt blijft. De diverse Bosnische leiders hebben geen gezamenlijke visie over de toekomst van het land. De RS streeft naar onafhankelijkheid. De regerende partijen blijven elkaar blokkeren en zijn vaak pas onder internationale druk tot samenwerking en hervormingen in staat.¹³

In het najaar van 2021 waarschuwt de nieuwe Hoge Vertegenwoordiger in zijn eerste rapport voor het uiteenvallen van de vredesakkoorden en zelfs voor de grootste dreiging voor het einde van het bestaan van het land sinds de oorlog.¹⁴ Volgens de Hoge Vertegenwoordiger zijn de vooruitzichten op een conflict reëel en dit vooral als gevolg van de demarches van het Bosnische-Servische leiderschap (zie 1.2).¹⁵

Freedom House, een Amerikaanse ngo die onderzoek voert en beleidsadvies voorziet op het gebied van mensenrechten, publiceert jaarlijks een *Nations in Transit Report* over een aantal landen die, zoals Bosnië-Herzegovina, in transitie zijn. Hierin geeft de organisatie telkens een zogenoemde *democracy score*¹⁶ aan. Deze score (die de mate van democratische vooruitgang meet) houdt niet alleen rekening met het kiessysteem maar evenveel met *national democratic governance, civil society, independent media, local democratic governance, judicial framework and independence* en *corruption* (zie infra voor COI over deze thema's). De *democracy score* voor Bosnië-Herzegovina is tussen 2010 en 2020 stelselmatig verslechterd (van 3.75 naar 3.32). In 2020 krijgt Bosnië-Herzegovina een *democracy percentage*¹⁷ van 39%.¹⁸ In 2021 bedraagt de *democracy score* 3.36 en het *democracy percentage* 39,29 (lichte verbetering).¹⁹

Freedom House publiceert jaarlijks ook een *Freedom in the World Report*. In 2016 wordt het land door Freedom House geassocieerd als *partly free*. Het haalt een totale *freedom score*²⁰ van 57 op 100. Het scoort hiermee als het op een na slechtste (Kosovo haalde een score van 52) van de westelijke

¹¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.9, [url](#)

¹² Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.6, [url](#)

¹³ EC, 29/05/2019, [url](#); OHR, 05/08/2019, [url](#)

¹⁴ Office of the High Representative, *60th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations*, 15/10/2021, [url](#)

¹⁵ Office of the High Representative, *60th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations*, 15/10/2021, [url](#)

¹⁶ Countries are rated on a scale of 1 to 7, with 1 representing the lowest and 7 the highest level of democratic progress. The average of these ratings is each country's Democracy Score (DS). Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁷ The Democracy Percentage (D%) is the translation of the Democracy Score to the 0-100 scale. Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁸ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

¹⁹ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

²⁰ Freedom House, s.d., [url](#)

Balkanlanden.²¹ Sindsdien is Freedom House Bosnië-Herzegovina als *partly free* blijven inschatten. De *freedom score* is intussen gedaald tot 53 op 100.²²

Sinds 2020 wordt de staat van de democratie in Bosnië-Herzegovina (net als in de andere landen van de westelijke Balkan) regelmatig in verband gebracht met het begrip *state capture* (het kapen van de staat). Hiermee wordt bedoeld dat in deze landen een dermate grote verwevenheid tussen economische en politieke elites gegroeid is, dat de basistructuren van de staat (de wetgevende, uitvoerende en gerechtelijke machten) steeds minder ten behoeve van de maatschappij functioneren. Het kapen van de staat overstijgt gewone, kleinschalige corruptie. Het gaat over een systemisch misbruik van de overheidsmiddelen waarbij het *checks and balances* basisprincipe van een democratie geleidelijk plaats ruimt voor de macht van de heersende partij. Het fenomeen wordt zowel door het Clingendael-instituut (*The destructive effects of state capture in the Western Balkans*) als door Transparency International (*Examining State Capture Undue Influence on Law-Making and the Judiciary in the Western Balkans and Turkey*) in uitgebreide rapporten uit de doeken gedaan:

“State capture is understood as efforts by private actors and public actors with private interests to redirect public policy decisions away from the public interest, using corrupt means and clustering around certain state organs and functions.”²³

“State capture can be defined as systemic political corruption in which politicians exploit their control over a country’s decision-making processes to their own advantage.”²⁴

“State capture refers to a process in which (political) actors infiltrate state structures with the help of clientelist networks and use these state structures as a mantle to hide their corrupt actions. These political elites can exploit their control over state resources and powers for private or partypolitical gain. In its most extreme form, state capture entrenches itself into every part and level of society and state, leading to the monopolisation of power in the hands of one political party and its leadership. A vital instrument of state capture is clientelism, which refers to the exchange of political and electoral support in return for material benefits through a relationship between political parties and citizens. It is an important mode of political mobilisation in the Western Balkans, and these clientelist networks are the source of power for political elites engaging in state capture. The power of these political elites becomes dependent on using state resources to benefit their supporters. The consequences of this dependence are immense, as this leads them away from serving public welfare and instead pursuing particularistic interests. State capture goes beyond petty corruption. It refers to a systemic abuse of state resources that gnaws away at checks and balances to the benefit of a ruling party.”²⁵

Volgens het rapport van Transparency International over *state capture* wordt het fenomeen in het geval van Bosnië-Herzegovina extra in de hand gewerkt door de heel complexe structuur van het land (zie supra) met haar steeds meer onderling van elkaar afgesloten economische, politieke en kiessystemen.²⁶

In verband met de staat van de democratie in Bosnië-Herzegovina worden in de volgende hoofdstukken een aantal aparte thema’s meer in detail bekeken. Het gaat hierbij over het kiesstelsel (1.1.), over de manier waarop aan politiek gedaan wordt (1.2.), over de strijd tegen corruptie en

²¹ Freedom House, 18/08/2016, [url](#)

²² Freedom House, 12/07/2017, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Freedom House, 25/06/2020, [url](#); Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

²³ Transparency International, 2020, p.6, [url](#)

²⁴ Clingendael Institute, 20/09/2020, p.1, [url](#)

²⁵ Clingendael Institute, 20/09/2020, p.2-3, [url](#)

²⁶ Transparency International, 2020, p.9, [url](#)

tegen de georganiseerde misdaad (1.3. en 1.4.) en over de inspanningen om zich te voegen naar de waarden en normen van de Europese Unie (EU) (1.5.).

1.1. Het kiesstelsel

Algemeen gesproken schrijft het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) dat de Grondwet en wet de burgers van de mogelijkheid voorzien om hun regering te verkiezen in vrije, faire en periodieke verkiezingen, middels een geheime stembus en gebaseerd op algemeen en gelijk kiesrecht.²⁷

Freedom House schrijft in 2020 over het kiesstelsel dat er geen wettelijke obstakels zijn voor oppositiepartijen om via verkiezingen in de regering te komen, maar heeft het ook over tekortkomingen: de heersende nationalistische partijen hebben vetorechten om hervormers en multi-etnische uitdagers uit de politieke arena te houden. In de RS is de Alliance of Independent Social Democrats (SNSD) al meer dan een decennium aan de macht.²⁸

Freedom House merkt in 2021 ook op dat het complexe systeem van etnische vertegenwoordiging in het land de vorming van regeringen en de implementeringen van het aangekondigde beleid ernstig verhindert. In het kader van het Dayton-akkoord beschikken de vertegenwoordigers van elk van de drie belangrijkste etnische groepen immers over vetorechten tegen elke wetgeving die hun belangen en positie zou kunnen schaden. Bovendien is er in elke entiteit een beweging voor meer autonomie waardoor de federale regering voortdurend ondergraven wordt.²⁹

Op 2 oktober 2016 zijn er lokale verkiezingen gehouden in Bosnië-Herzegovina. De nationalistische partijen zijn toen als overwinnaar uit de bus gekomen.³⁰ Een observatiemissie door het Congress of Local and Regional Authorities van de Raad van Europa wijst op de kalm en ordentelijk verlopen verkiezingsdag en op de verbeteringen in vergelijking met de vorige verkiezingen.³¹ Maar, de stad Mostar, die verdeeld is in een Bosniakken en Kroatisch gedeelte, is er in 2016 voor de tweede maal niet in geslaagd om gemeentelijke verkiezingen te organiseren. De stad is er immers nog steeds niet in geslaagd haar kieswet te veranderen, zoals vereist door een uitspraak van het Grondwettelijk Hof van 2010. De laatste gemeenteraadsverkiezingen dateren er op dat moment al van 2008.³²

In oktober 2019 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) geoordeeld dat Bosnië-Herzegovina, binnen de zes maanden, de kieswet van 2001 moet wijzigen om verkiezingen in Mostar mogelijk te maken. Daarop zijn de belangrijkste politieke partijen het pas in juni 2020 eens geraakt om alsnog gemeenteraadsverkiezingen te organiseren in Mostar. Het zogenoemde Akkoord van Mostar voorziet ook in beloftes over tegemoetkomingen aan nog een aantal andere vonnissen van het EHRM in verband met de kieswetgeving van Bosnië-Herzegovina (zie infra). De verkiezingen in Mostar zijn uiteindelijk doorgegaan op 20 december 2020 (een maand na de gemeenteraadsverkiezingen van 2020 in de andere gemeentes) en zijn gewonnen door de traditionele, etnische (nationalistische) partijen.³³

Freedom House herhaalt in 2021 dat politieke partijen zich wel vrij kunnen organiseren en ook vrij kunnen opereren maar dat de dominerende nationalistische partijen er op alle niveaus in slagen om multi-etnische oppositiepartijen niet te laten deelnemen aan het beleid. Dit gebeurt dankzij uitgebreide

²⁷ USDoS, 30/03/2021, p.21, [url](#)

²⁸ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

²⁹ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

³⁰ EC, 09/11/ 2016, [url](#)

³¹ CoE - Congress of local and regional authorities, 2017, [url](#)

³² Security Council Report, 11/2016, [url](#)

³³ Konrad-Adenauer-Stiftung, Länderbericht 6/2020, [url](#); HRW, 13/01/2021, [url](#); Freedom House, 03/03/2021, [url](#); RFE, 21/12/2020, [url](#)

patronagenetwerken en het systeem van vetorechten. Toch zijn bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2020 ook hervormingsgezinde, multi-etnische oppositiepartijen erin geslaagd om doorbraken te forceren in enkele belangrijke steden (Sarajevo, Banja Luka, Tomislavgrad en zelfs Mostar).³⁴

De laatste algemene verkiezingen dateren van 8 oktober 2018. In het rapport van de observatiemissie van de Organisatie voor de Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)³⁵ over deze verkiezingen staat dat ze competitief waren maar ook gekenmerkt zijn door een voortschrijdende segmentering langs etnische breuklijnen.³⁶ Andere bronnen ventileren ernstige bezwaren bij deze verkiezingen. Er zijn immers berichten over het kopen van kiezers, over kieslijsten waarop overledenen figureerden en over het ongewoon hoog aantal ongeldige stemmen (500.000).³⁷

In de RS heeft Milorad Dodik van de SNSD de algemene verkiezingen gewonnen. Hij wordt de Servische vertegenwoordiger van het driekoppige presidentschap op federaal niveau. In de FIBH (entiteit) hebben de leidende partijen hun positie geconsolideerd. Na de verkiezingen wordt enkel in de RS een regering geïnstalleerd. In de federale staat en in de FBHI (entiteit) verhinderen een aantal technische obstakels (overschreden deadlines) de implementering van de verkiezingsresultaten.³⁸

Het duurt nog verschillende maanden (tot 19 februari 2019) vooraleer het federale parlement geïnstalleerd wordt.³⁹ Een nieuwe federale regering wordt pas geïnstalleerd op 5 december 2019, 14 maanden na de algemene verkiezingen. Zoran Tegeltija van de SNSD wordt de premier.⁴⁰ Eind 2021 (vier jaar na de verkiezingen) is er nog steeds geen nieuwe regering benoemd voor de FIBH (entiteit).⁴¹ Er is nog steeds sprake van een *caretaker government*.⁴²

Het huidige kiessysteem geeft, volgens analisten (geciteerd in balkan Insight), aanleiding tot manipulatie en fraude. Andere analisten stellen dat het huidige systeem niet langer de wil van de kiezer weerspiegelt. De autoriteiten worden opgeroepen om ondanks de lokale en internationale politieke atmosfeer de kieswetgeving te hervormen en in lijn te brengen met alle vonnissen van het EHRM over de kieswetgeving. De volgende algemene verkiezingen in Bosnië-Herzegovina zijn immers al gepland voor oktober 2022.⁴³

Eén van de vonnissen van het EHRM waar Bosnië-Herzegovina geen gevolg aan heeft gegeven is intussen uitgegroeid tot een symbooldossier. Het gaat over de zaak Sejdić-Finci, waarin wordt vastgesteld dat grondwettelijke uitsluiting van bepaalde bevolkingsgroepen van verkiesbaarheid voor het presidentschap in strijd is met de Europese Conventie voor Mensenrechten.⁴⁴ Sinds 2009 hebben de EC en de Raad van Europa het land herhaaldelijk opgeroepen om zich ook te schikken naar dit vonnis en dus de Grondwet in die zin aan te passen.⁴⁵

Begin 2021 lijkt het erop dat de deal van 17 juni 2020 (Akkoord van Mostar, zie supra), die het mogelijk maakte om de verkiezingen in Mostar te organiseren, niet langer standhoudt. In de deal was er sprake van om binnen de zes maanden gevolg te geven aan alle uitspraken van het EHRM over de kieswet van Bosnië-Herzegovina. Politici zijn hier echter niet in geslaagd. Volgens specialisten,

³⁴ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

³⁵ Voluit in het Engels: OSCE-ODIHR observatiemissies: International Election Observation Mission van de Office for Democratic Institutions and Human Rights

³⁶ OSCE, 25/01/2019, [url](#)

³⁷ European Western Balkans, 16/10/2018, [url](#)

³⁸ Balkan Insight, 31/01/2019, [url](#)

³⁹ Balkan Insight, 20/02/2019, [url](#)

⁴⁰ RFE/RL, 05/12/2019, [url](#)

⁴¹ OHR, 05/04/2021, [url](#)

⁴² EC, 19/10/2021, p.4, [url](#)

⁴³ Balkan Insight, 14/07/2021, [url](#)

⁴⁴ Balkan Insight, 04/02/2013, [url](#); RFE/RL, 10/10/2013, [url](#)

⁴⁵ EC, 08/10/2014, [url](#); EC, 10/11/2015, [url](#); HRW, 17/01/2019, [url](#); HRW, 13/01/2021, [url](#)

geciteerd door Balkan Insight, is hiertoe ook de hulp van ngo's, academici en de internationale gemeenschap vereist.⁴⁶

1.2. Het politieke klimaat

Als een gevolg van de zogenoemde Bosnische Lente in 2014⁴⁷ vallen vier kantonnale regeringen, waaronder die van het kanton Sarajevo. Uit de protesten van februari 2014 ontstaan zogenoemde plenums, burgerfora waarin oplossingen voor sociaaleconomische en politieke problemen besproken worden.⁴⁸ Volgens HRW (2015) doen de politieke leiders van elk van de drie etnische groepen de protesten van de Bosnische Lente af als opgezet spel. Ze stellen dat de protesten pogingen zijn van de ene entiteit om de andere entiteit te destabiliseren en om interetnisch geweld te veroorzaken. De politieke leiders laten het na de dialoog aan te gaan met de betogers en te luisteren naar hun bekommernissen.⁴⁹

Op 15 juli 2015 beslist het parlement van de RS om in november 2015 een referendum te organiseren over het gezag van de rechterlijke macht op staatsniveau. Een dergelijk referendum is echter in strijd met de afspraken in het kader van het EU-toetredingsproces, het Dayton-akkoord (zie 1.) en een uitspraak van het Bosnische Grondwettelijke Hof die het houden van een referendum ongrondwettelijk verklaard heeft.⁵⁰

De Hoge Vertegenwoordiger, Valentin Inzko schrijft bij wijze van waarschuwing een speciaal rapport over de referenda aan de VN-veiligheidsraad.⁵¹

Op 25 september 2016 organiseert de RS een niet-officieel referendum over de nationale feestdag. De cohesie en de kwaliteit van de rechtsstaat van Bosnië-Herzegovina worden hierbij ondermijnd. Begin december 2016 annuleert het Bosnische Grondwettelijke Hof de resultaten van het referendum en verklaart het dat de resultaten ongrondwettelijk zijn.⁵²

Freedom House schrijft in het *Nations in Transit Report* van 2017 dat politici – uit eigenbelang - voortdurend interetnische spanningen uitlokken en spreekt over een ondraaglijke atmosfeer vol nationalisme en voortdurende twisten die elke kans of proces tot verbetering blokkeren.⁵³ In dit rapport kwalificeert Freedom House de regering van Bosnië-Herzegovina als een *transitional government or hybrid regime*. Verder spreekt Freedom House in verband met *national democratic governance* over de ergste politieke dysfuncties sinds de oorlog. Het referendum wordt als een gevaarlijk precedent gezien.⁵⁴

Volgens de Bertelsmann Foundation (2020) is de etno-nationalistische retoriek van de politieke klasse, die normaalgezien enkel tijdens verkiezingscampagnes optreedt, ook na de verkiezingen van 2018 heel aanwezig gebleven.⁵⁵ Dit rapport stelt dat de nationalistische retoriek de hervormingsagenda voor de toetreding tot de EU (zie 1.5.) en de andere democratiserende en liberaliserende processen naar de marge heeft geduwd.⁵⁶

⁴⁶ Balkan Insight, 07/01/2021, [url](#)

⁴⁷ Een reeks van gewelddadige protesten in diverse steden

⁴⁸ Balkan Insight, 08/05/2014, [url](#)

⁴⁹ HRW, 29/01/2015, [url](#)

⁵⁰ OHR, 21/01/2016, [url](#)

⁵¹ OHR, 09/04/2015, [url](#)

⁵² EBL News, 01/12/2016, [url](#)

⁵³ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

⁵⁴ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

⁵⁵ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.4, [url](#)

⁵⁶ Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), 29/04/2020, [url](#)

Het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC stelt vast dat 2019 gekenmerkt is door een impasse bij de regeringsvorming(en). Het politieke klimaat is gepolariseerd gebleven met de RS die twee keer opgeroepen heeft om eerdere hervormingen terug te draaien en de instellingen van de federale staat te blokkeren.⁵⁷

Bovendien is waarnemend premier Fadil Novalic van de FIBH (entiteit) in mei 2020 kort gearresteerd in het kader van een onderzoek naar gesjoemel met de aankoop van Chinese respiratoren voor de behandeling van COVID-19-patiënten.⁵⁸

Milorad Dodik is zich volgens Freedom House (2021) in 2020 door zijn afscheidingsretoriek blijven onderscheiden als de meest ontwrichtende politieke actor van het land. Persoonlijke belangen en partijconflicten zijn in 2020 in de politieke arena opnieuw de bovenhand blijven halen.⁵⁹

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 report* van de EC staat dat het parlement, ondanks de grote achterstand, nog slechts een minimale output heeft. Toch staat er ook dat de toezichtsrol van het parlement over de uitvoerende macht verbeterd is. Er heeft in januari 2021 een motie van wantrouwen plaatsgevonden (die de regering heeft overleefd). Er zijn ook 32 sessies gehouden door een ad-hoc onderzoekscommissie naar de situatie bij de gerechtelijke instellingen.⁶⁰ Ondanks de nood om de pandemie aan te pakken zijn de uitvoerende machten van het land er, volgens dit rapport, niet in geslaagd zich op één lijn op te stellen.⁶¹

Sinds de tweede helft van 2021 is Milorad Dodik gestart met nieuwe, offensieve retoriek (onder meer de oproep van een boycot van de federale instellingen) die er bewust op gericht is om het land te ontwrichten. Dodik beweert van plan te zijn om Bosnië-Herzegovina te hervormen volgens het eerste Dayton-akkoord (namelijk volgens een losse federatie met twee entiteiten en met slechts drie federale ministeries). Naar eigen zeggen heeft Dodik hiervoor het groene licht gekregen van de Russische minister van Buitenlandse zaken Lavrov tijdens een diner in Belgrado op 10 oktober 2021. Op 11 oktober 2021 kondigt Dodik zijn plan aan om 140 bevoegdheden van het federale niveau terug te brengen naar het entiteitsniveau.⁶²

Dodik heeft in oktober 2021 ook zijn intentie aangekondigd een leger van de RS op te richten. Sefik Dzaferovic, de Bosnische moslimvertegenwoordiger bij het driekoppige presidentschap, verklaart daarop dat het land zich in de gevaarlijkste crisis sinds de ondertekening van het Dayton-akkoord bevindt.⁶³

1.3. De strijd tegen corruptie

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport worden corruptie en vriendjespolitiek (cliëntelisme) al meerdere jaren als één van de ernstigste problemen van het land omschreven.⁶⁴ Zo schrijft deze bron in 2019 dat de grote partijen een monopolie genieten in de overheidsministeries, de openbare dienstverlening en de media. Lidmaatschap van een partij is in deze sectoren onontbeerlijk om erin op te klimmen.⁶⁵ Volgens deze bron (2020) is ook omkoping op de universiteiten een gewone zaak. Professoren melden dat ze onder druk staan om goed geconnecteerde studenten hoge quoteringen te

⁵⁷ EC, 06/10/2020, p.6, [url](#)

⁵⁸ Balkan Insight, 29/05/2020, [url](#)

⁵⁹ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

⁶⁰ EC, 19/10/2021, p.8, [url](#)

⁶¹ EC, 19/10/2021, p.10, [url](#)

⁶² Balkan Insight, 08/11/2021, [url](#)

⁶³ France24, 22/10/2021, [url](#)

⁶⁴ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

⁶⁵ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

geven.⁶⁶ In 2021 gaat ook Freedom House uitgebreid in op de prevalentie van omkoping, vriendjespolitiek en politieke inmenging op alle niveaus van de onderwijssector.⁶⁷

Volgens het *Nations in Transit Report* (2017) van Freedom House maakt corruptie deel uit van het alledaagse leven en is hierdoor de maatschappelijke tolerantie voor corruptie hoog. Burgers verbinden corruptie vooral met politieke partijen, politie (zie 2.3.) en de gezondheidszorg.⁶⁸

Op de Corruption Perceptions Index van Transparency International krijgt Bosnië-Herzegovina al jarenlang slechte scores. Voor 2017 is de score 38/100 (plaats 91). Voor 2018 blijft de score 38/100 (plaats 89) en voor 2019 is de score 36/100 (plaats 101).⁶⁹ Voor 2020 is de score 35/100 (plaats 111).⁷⁰ Het land behoort daarmee anno 2021 bij de opmerkelijke dalers.⁷¹

Bosnië-Herzegovina beschikt sinds 2014 over een Agentschap voor de Preventie van Corruptie en de Coördinatie van de strijd tegen Corruptie (APIK). In 2015 heeft dit agentschap een strategie tegen corruptie ontwikkeld en er zijn in de beide entiteiten (RS en FBİH) eveneens anticorruptiestrategieën (2015-2020) en actieplannen ontwikkeld (respectievelijk in 2015 en in 2016).⁷² In de *Bosnia and Herzegovina Opinion 2019* van de EC staat dat het land een "zekere graad van voorbereiding" behaald heeft in de strijd tegen corruptie. Volgens de EC beschikt het land over een institutioneel, wetgevend en strategisch kader voor deze strijd.⁷³ In het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* herhaalt de EC dat het land een zekere graad van voorbereiding behaald heeft in de preventie en strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad.⁷⁴

In de rapporten van de EC staat eveneens dat het gebrek aan harmonisatie van de diverse strafwetten op niveau van de entiteiten een doortastend anticorruptiebeleid ernstig tegenwerkt. De strategische documenten tegen corruptie moeten meer op één lijn gebracht worden. Ook de EC stelt al jaren dat corruptie wijdverspreid is en een punt van bezorgdheid is. Er is nood aan een sterke politieke wil om corruptie op een doeltreffende wijze aan te pakken én aan een robuust antwoord van het gerecht op *high-level* corruptie.⁷⁵

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat de corruptie-indicatoren verder verslechterd zijn en dat alle niveaus van bestuur tekenen tonen van *political capture* (zie ook 1.: *state capture*). Deze tekenen beïnvloeden, volgens dit rapport, het dagelijks leven van de burgers. Als onderliggende redenen hiervan wordt opnieuw verwezen naar het gebrek aan harmonisering van het wettelijke kader tussen de drie entiteiten (zie 1. en 2.1.) en het povere functioneren van het gerechtelijke systeem (zie 2.4.).⁷⁶

Ook volgens Transparency International vormt corruptie bij het gerecht zelf (zie 2.4.) één van de grootste problemen. Volgens deze bron wordt het gerecht geïnstrumentaliseerd door de politiek en beschikt het niet over onafhankelijkheid noch over verantwoordelijkheid (zie ook 1.: *state capture*). Volgens Transparency International (in 2021 geciteerd door EWB), is als eerste stap in de strijd tegen corruptie, een dringende en diepgaande hervorming van het gerecht nodig, gebaseerd op een *vetting procedure*.⁷⁷

⁶⁶ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

⁶⁷ Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

⁶⁸ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

⁶⁹ Transparency International, 2018, [url](#); Transparency International, 2019, [url](#)

⁷⁰ Transparency International, 2021, [url](#)

⁷¹ European Western Balkans, 04/02/2021, [url](#)

⁷² Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.35, [url](#)

⁷³ EC, 29/05/2019, p.42, [url](#)

⁷⁴ EC, 06/10/2020, p.5, [url](#)

⁷⁵ EC, 29/05/2019, pp. 42-43, [url](#)

⁷⁶ EC, 19/10/2021, p.15, 21, 24, [url](#)

⁷⁷ European Western Balkans, 04/02/2021, [url](#)

Freedom House (2020) verwijst eveneens naar een groot schandaal bij de top van gerecht zelf. In 2019 is sprake van een video-opname waaruit zou blijken dat de voorzitter van de High Judicial and Prosecutorial Council (HJPC) smeergeld aanneemt. Volgens dit rapport past het gerecht de wetgeving om corruptie aan te pakken zwak toe. Er worden wel degelijk onderzoeken naar corruptie geopend maar dit leidt zelden tot veroordelingen. De klacht tegen de voorzitter van de HJPC is naderhand ingetrokken.⁷⁸

Ook volgens het USDoS-mensenrechtenrapport (2020) zijn benoemingen binnen het gerecht niet gebaseerd op verdiensten. Vervolgingen zijn hierdoor niet doeltreffend en onderhevig aan politieke beïnvloeding waardoor de bestraffingen hetzij voorwaardelijk, hetzij ondermaats zijn. Ook deze bron stelt dat de wetgeving tegen corruptie onvoldoende geïmplementeerd wordt. De regering beschikt over mechanismes om corruptie te onderzoeken en te bestraffen maar de toepassing ervan wordt verhinderd door politieke druk. Sectoren waar corruptie vooral aanwezig is, zijn de gezondheids- en onderwijssectoren, openbare aanbestedingen en lokaal beleid. Rechtbanken hebben in 2019 geen *high profile* corruptiezaken behandeld.⁷⁹

Volgens de Bertelsmann Foundation (2020) is het aantal gezagsdragers dat onderzocht en aangeklaagd, laat staan veroordeeld wordt, eerder minuscuul te noemen, ondanks het adequate wettelijke kader.⁸⁰ Deze bron schrijft nog dat APIK (opgericht in 2014, zie supra) en de actieplannen en strategieën (periode 2013-2017) tegen corruptie te lijden hebben onder een gebrek aan coördinatie en een lage graad van implementering.⁸¹

In mei 2020 is de premier van de FBiH wel kort gearresteerd in de context van een zaak rond gesjoemel rond de aankoop van beademingstoestellen. In december 2020 wordt hij aangeklaagd voor corruptie en verduistering van geld (zie 1.2.).⁸²

De Hoge Vertegenwoordiger van de VN merkt in zijn tweejaarlijkse rapport (2020) op dat federale wetgeving uit 2014, die een speciaal aanklager voorziet voor de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad anno 2020, nog steeds niet geïmplementeerd is.⁸³

Om de situatie in verband met corruptie (en de aanpak ervan) in Bosnië-Herzegovina te beschrijven gebruikt Transparency International sinds 2020 de term *state capture* (het kapen van de staat, zie 1.). Volgens Transparency International (2020) creëert de complexe politieke en administratieve organisatie van Bosnië-Herzegovina opportuniteiten voor corruptie op het subnationale en lokale niveau.⁸⁴ Verder staat ook in dit rapport geschreven dat parketmagistraten niet altijd over de juiste competenties beschikken om aanklachten op te stellen en bewijsmateriaal over corruptie te verzamelen. Volgens een evaluatie van de OVSE (geciteerd in dit rapport) concentreren de parketten zich in Bosnië-Herzegovina niet meer op serieuze corruptiezaken. De focus ligt op kleine corruptiezaken.⁸⁵ Transparency International spreekt in 2021 opnieuw over het fenomeen van *state capture*. De organisatie houdt de politieke klasse hiervoor verantwoordelijk omdat deze de openbare instellingen ondergeschikt maakt aan het eigenbelang.⁸⁶

⁷⁸ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

⁷⁹ USDoS, 30/03/2021, p.24, [url](#)

⁸⁰ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.14, [url](#)

⁸¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.35, [url](#)

⁸² Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

⁸³ OHR, 05/05/2020, [url](#)

⁸⁴ Transparency International, 2020, p.14, [url](#)

⁸⁵ Transparency International, 2020, p.23, [url](#)

⁸⁶ European Western Balkans, 04/02/2021, [url](#)

1.4. De strijd tegen de georganiseerde misdaad

In een rapport van Freedom House (2020) staat dat de bevolking soms frustraties heeft over de aanpak van de (*high-level*) georganiseerde misdaad door de politie en het gerecht. Volgens dit rapport is georganiseerde misdaad een ernstig probleem dat soms samenhangt met politiecorruptie (voor corruptie bij de politie: zie 2.3.).⁸⁷

De EC schrijft al jaren dat Bosnië-Herzegovina wel verschillende strategieën heeft in de strijd tegen georganiseerde misdaad, maar dat het wettelijke kader voor deze strategieën niet geharmoniseerd is voor het hele land. Er is ook sprake van systemische tekortkomingen in de operationele samenwerking tussen de diverse ordehandhavingsorganisaties. De politie is, wat betreft de strijd tegen georganiseerde misdaad, vatbaar voor politieke beïnvloeding. Criminele organisaties halen hun voordeel ook uit wettelijke en administratieve achterpoortjes.⁸⁸

In 2019 merkt de EC op dat er nog geen nationaal contactpunt is voor samenwerking met Europol.⁸⁹ In 2021 is de samenwerking nog steeds niet operationeel.⁹⁰

Transparency International stelt dat de gebrekkige implementering van anticorruptiewetgeving, ondermaatse anticorruptie-instellingen en –strategieën in de westelijke Balkanlanden geleid hebben tot wat het rapport georganiseerde corruptie noemt. Dit is een symbiose van georganiseerde misdaad, criminele methodes en *high-level* corruptie waarbij een frauduleus ecosysteem gecreëerd wordt dat machthebbers verrijkt en beschermt.⁹¹

In juli 2021 wordt het hoofd van de Bosnische inlichtingendiensten gearresteerd in het kader van een onderzoek naar witwassen van geld en valsheid in geschrifte.⁹²

1.5. Het toetredingsproces tot de EU

Na een jarenlange impasse in het Europese integratieproces, is Bosnië-Herzegovina volgens de EC in 2015 terug op het Europese pad gestapt. De politieke leiders gaan in januari 2015 een schriftelijke verbintenis aan in verband met de verdere integratie-inspanningen van Bosnië-Herzegovina. Deze verbintenis wordt in februari 2015 door het Bosnische federale parlement bekrachtigd. Dit leidt tot inwerkingtreding van de Stabilisatie- en Associatieovereenkomst op 1 juni 2015. Daarop neemt Bosnië-Herzegovina in juli 2015 een hervormingsagenda aan die verdere uitwerking geeft aan de politieke verbintenis.⁹³

In februari 2018 publiceert de EC *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*. Hierin staat dat Bosnië-Herzegovina kandidaat voor lidmaatschap zou kunnen worden mits volgehouden inspanning en engagement.⁹⁴

In 2019 publiceert de EC geen *Bosnia and Herzegovina 2019 Report* maar een zogenaamde *Bosnia and Herzegovina Opinion 2019*. Het land moet immers nog een groot aantal inspanningen leveren om te voldoen aan de criteria i.v.m. de stabiliteit van instellingen die de democratie garanderen (rechtssysteem, mensenrechten, respect voor de bescherming van minderheden enz.). Het grondwettelijke raamwerk moet nog meer in lijn gebracht worden met Europese standaarden. Ook de

⁸⁷ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

⁸⁸ EC, 29/05/2019, p.57, [url](#); EC, 06/10/2020, [url](#); EC, 19/10/2021, p.33, [url](#)

⁸⁹ EC, 29/05/2019, p.57, [url](#)

⁹⁰ EC, 19/10/2021, p.33, [url](#)

⁹¹ European Western Balkans, 06/05/2021, [url](#)

⁹² RFE, 14/07/2021, [url](#)

⁹³ EASO, 14/11/2016, [url](#)

⁹⁴ EC, 06/02/2018, [url](#)

bescherming van de grondrechten moet nog verbeterd worden alsook de bescherming en inclusie van kwetsbare groepen.⁹⁵

Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC gaat het land door met de implementering van het *Stabilisation and Association Agreement*. Maar, het politieke engagement van de autoriteiten in verband met het strategische doel van de Europese integratie is voor een groot stuk enkel declaratief gebleven.⁹⁶

In juni 2021 verklaart het Europees Parlement (EP) dat het de engagementen verwelkomt van Bosnië-Herzegovina om lid te worden van de EU maar dat er nog aan bepaalde vereisten moet voldaan worden (doeltreffend functioneren van democratische instellingen, hervormingen van de rechtsstaat, hervormingen van de kieswetgeving) en dat er nog tekortkomingen zijn om vooruitgang te maken bij het integratieproces.⁹⁷

Een resolutie van het EP op 24 juni 2021 heeft ook de nationalistische retoriek, ontkenning en glorificatie van oorlogsmisdaden (onder meer de genocide in Srebrenica) bij de politieke klasse in Bosnië-Herzegovina veroordeeld.⁹⁸

In het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC staat dat de politieke situatie (zie 1.2.) ertoe geleid heeft dat er geen werk is gemaakt van de aanpak van veertien sleutelprioriteiten in de domeinen van democratie en de rechtstaat zoals die geformuleerd waren in het vorige *Bosnia and Herzegovina Report* (deze aanpak is onontbeerlijk voor sprake kan zijn van een aanbeveling om met de opening van toetredingsonderhandelingen te beginnen).⁹⁹

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC wordt nog eens herhaald dat het land eerst moet voldoen aan veertien prioriteiten vooraleer sprake kan zijn van toetredingsonderhandelingen.¹⁰⁰

De EC heeft het in 2021 ook over een negatief signaal in de context van de integratie van Bosnië-Herzegovina tot de EU. De polariserende en onconstructieve retoriek bij de politieke leiders zorgt ervoor dat er is geen sprake meer is van concrete acties op het gebied van de toetredingspolitiek. Enkel de organisatie van de verkiezingen in Mostar (zie 1.1.) wordt genoemd als een positieve stap.¹⁰¹

⁹⁵ EC, 29/05/2019, [url](#)

⁹⁶ EC, 06/10/2020, [url](#)

⁹⁷ EP, 24/06/2021, [url](#)

⁹⁸ B92, 24/06/2021, [url](#)

⁹⁹ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁰⁰ EC, 19/10/2021, [url](#)

¹⁰¹ EC, 19/10/2021, [url](#)

2. Rechtstoestand/Rechtsbescherming

2.1. Wetgeving in verband met bescherming

Bosnië-Herzegovina is op 1 september 1993 (in successie van Joegoslavië) toegetreden tot het BUPO-verdrag (Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten) en het Antifolterverdrag. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is geratificeerd en in werking getreden op 12 juli 2002. Verder staat in Annex 6 van de Dayton-akkoorden (1995) dat de ondertekenaars de internationaal erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden (inclusief de rechten en vrijheden die voorzien zijn in het EVRM) zullen respecteren.¹⁰²

Het gaat in Annex 6 over de volgende rechten, vrijheden, aanbevelingen en verplichtingen:

“The right to life; the right not to be subjected to torture, inhuman or degrading treatment or punishment; the right of a person not to be held in slavery or servitude or to perform forced or compulsory labour; the right to liberty and security of person; the right to a fair trial in civil and criminal cases, and other rights related to criminal proceedings; the right to privacy and family life, inviolability of home and correspondence; freedom of thought, conscience and religion; freedom of expression; freedom of peaceful assembly and freedom of association with others; the right to marry and to have a family; the right to property; the right to education; the right to freedom of movement and housing. Chapter III of Annex 6 of the Constitution of BiH is dedicated to other organisations dealing with human rights. The obligation to promote and encourage the action of non-governmental and international organisations for the protection and promotion of human rights is emphasized. The UN Commission on Human Rights, the OSCE, the UN High Commissioner for Human Rights and other non-governmental or regional human rights missions and organisations are urged to closely monitor the human rights situation in BiH, including setting up local offices and sending observers, rapporteurs and other relevant persons, and the obligation to provide them with effective and complete assistance, access and facilities is underlined.”¹⁰³

Volgens de *Bosnia and Herzegovina Opinion 2019* van de EC verplicht de Grondwet Bosnië en Herzegovina om het hoogste niveau van internationaal erkende mensenrechten en basisvrijheden te verzekeren zoals die aangegeven zijn in het EVRM (plus protocollen). Ze zijn rechtsreeks afdwingbaar en hebben prioriteit op alle bestaande wetgeving. Het wetgevende en institutionele raamwerk hiervoor is grotendeels in voege.¹⁰⁴

In verband met de mensenrechten wordt in het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC gemeld dat Bosnië-Herzegovina alle belangrijke Europese en internationale mensenrechteninstrumenten heeft geratificeerd (de meeste zijn ook opgenomen in de Grondwet). Wel staat er ook dat het land nog niet beschikt over een omvattend beleidskader voor de promotie noch over voldoende nationale strategieën voor het afdwingen van deze mensenrechten. De bescherming van de mensenrechten is ook nog altijd ongelijk in het hele land:

“Bosnia and Herzegovina has no comprehensive policy framework on the promotion and enforcement of human rights, including countrywide strategies on human rights, on nondiscrimination, and on the protection of minorities in the absence of these strategies, the protection of human rights continues to be uneven across the country.”¹⁰⁵

¹⁰² OHR, 14/12/1995, [url](#)

¹⁰³ Civil Rights Defenders, 12/2019, pp.28-29, [url](#)

¹⁰⁴ EC, 29/05/2019, [url](#)

¹⁰⁵ EC, 06/10/2020, [url](#)

Daarnaast staat in dit rapport dat de wet ook vrijheid van binnenlandse verplaatsingen voorziet alsook vrijheid om naar het buitenland te reizen, emigratie en repatriëring.¹⁰⁶

Ook de godsdienstvrijheid en het verbod op religieuze discriminatie zijn grondwettelijk gegarandeerd. Religieuze organisaties mogen vrij opereren.¹⁰⁷

De Grondwet van Bosnië-Herzegovina verbiedt intussen ook de doodstraf. De FBIH had deze richtlijn in haar Grondwet overgenomen. In de Grondwet van de RS waren de bepalingen m.b.t. de doodstraf tot 4 oktober 2019 echter nooit geschrapt.¹⁰⁸ Op 4 oktober 2019 is hier verandering in gekomen na een beslissing van het Grondwettelijk Hof. De schrapping van de doodstraf in de Grondwet van de RS is officieel gepubliceerd op vrijdag 1 november 2019.¹⁰⁹

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat opnieuw dat het institutionele kader voor de grondrechten algemeen gesproken voorhanden is. Er worden wel hervormingen aangeraden (onder meer in verband met de kwestie van de gesegegreerde scholen: zie 2.2.). Ook het feit dat enkele activisten in de RS geïntimideerd en gerechtelijk vervolgd zijn (zie activisten van de "justice for David"-campagne 2.2. en 3.4.) wordt als een uitdaging gezien.¹¹⁰

Het Agreement on Human Rights (Annex 6) van de Dayton-akkoorden neutraliseert ook discriminatie op eender welke basis, zij het nu nationaliteit, geslacht, ras, religie, taal, politieke overtuiging of het behoren tot een of andere sociale groep. De mensenrechten zijn aldus formeel op het hoogste niveau beschermd.¹¹¹ De wetgeving tegen discriminatie (2009) is in 2016 aangepast met als bedoeling de bestaande antidiscriminatiemechanismen te versterken.¹¹²

De OVSE (2019) merkt in dit verband wel op dat er nog tekortkomingen zijn die moeten aangepakt worden in de antidiscriminatiemechanismen. De belangrijkste uitdaging hierbij is het complexe politieke en wettelijke kader.¹¹³

Ook de Ombudsman schrijft in het jaarrapport over 2020 dat het principe van gelijkheid en non-discriminatie een integraal deel uitmaakt van de Grondwet van Bosnië-Herzegovina en dat het belang van de (federale) Prohibition of Discrimination Act in dit verband onmeetbaar is. Bovendien schrijft de Ombudsman ook dat er in 2020 vooruitgang is gemaakt bij de implementering van deze wet.¹¹⁴

Bosnië-Herzegovina is op 1 september 1993 toegetreden tot het Vluchtelingeverdrag (in successie van Joegoslavië). In 2019 zijn er echter berichten over de mogelijke uitlevering van Turkse burgers die er door de Turkse autoriteiten van verdacht worden lid te zijn van de Gülen-beweging. Het gerecht verzet zich tegen de intenties van het ministerie van Justitie om tot deze uitlevering over te gaan.¹¹⁵

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat echter dat het land wetswijzigingen heeft doorgevoerd die de bescherming tegen *refoulement* verzwakken.¹¹⁶

¹⁰⁶ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹⁰⁷ USDoS, 12/05/2021, p.1, [url](#)

¹⁰⁸ IBNA, 10/10/2017, [url](#); EC, 29/05/2019, [url](#)

¹⁰⁹ IBNA, 04/11/2019, [url](#)

¹¹⁰ EC, 19/10/2021, [url](#)

¹¹¹ OHR, 14/12/1995, [url](#)

¹¹² OSCE, 19/03/2019, [url](#)

¹¹³ OSCE, 19/03/2019, p.6, [url](#)

¹¹⁴ IHRO p.174, [url](#)

¹¹⁵ IBNA, 01/11/2019, [url](#) ; Aljazeera, 17/12/2019, [url](#)

¹¹⁶ EC, 19/10/2021, p.39, [url](#)

2.2. Toepassing van de wetgeving (i.v.m. bescherming) in de praktijk

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport zijn er de voorbije jaren geen meldingen geweest van politieke gevangenen. Ook zijn er geen meldingen over willekeurige of onwettige moorden door de regering of haar agenten. Verder staat in dit rapport dat willekeurige arrestaties en detentie bij wet verboden zijn en dat de overheid dit verbod ook respecteert. Volgens deze bron (2020) kan iedereen de eventuele onwettelijkheid van zijn of haar arrestatie bij het gerecht aanklagen.¹¹⁷ Ook in het jaarlijkse mensenrechtenrapport van 2021 worden al deze vaststellingen opnieuw herhaald.¹¹⁸

In een rapport na een werkbezoek in 2017 van de Commissioner for Human Rights van de Raad van Europa staat dat de gemengde gemeenschappen in de verschillende gebieden van Bosnië-Herzegovina in de praktijk zonder problemen samenleven, hoewel etnische verschillen een sterke negatieve kracht in de samenleving blijven en bepaalde politieke uitlatingen bijdragen tot een sfeer van vijandigheid, afwijzing en intimidatie van minderheidsgroepen.¹¹⁹

Volgens de Konrad Adenauerstiftung (KAS, 2020)¹²⁰ blijft de dringendste noodzaak om in te grijpen bij de verdere ontwikkeling van het land echter nog steeds liggen bij de opbouw van een functionerende en betrouwbare rechtsstaat.¹²¹ Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) spreekt immers nog steeds over een aantal specifieke mensenrechtenproblemen op het terrein. Het vernoemt problemen met de onafhankelijkheid van het gerecht, restricties op de vrijheid van meningsuiting waaronder geweld op en bedreigingen van journalisten, overheids corruptie, mensenhandel, geweld op vrouwen en geweldsmisdrijven tegen minderheden.¹²²

Ook volgens HRW (2020) schiet de overheid nog tekort in de registratie van gebeurlijke gevallen van haatcriminaliteit. HRW citeert cijfers van de OVSE waaruit blijkt dat er 209 incidenten van haatcriminaliteit geregistreerd zijn waarvan 66,6 % te maken had met religie of etniciteit.¹²³ In 2021 schrijft HRW dat de OVSE 91 haatmisdrijven heeft geregistreerd tussen januari en september 2020. Bij het schrijven van dit rapport waren er acht rechtszaken bezig tegen daders van haatmisdrijven. Er zijn in 2020 ook twee daders veroordeeld.¹²⁴

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport en Freedom House melden al verschillende jaren gevallen van pesterijen, discriminatie en haatcriminaliteit ten aanzien van (vooral religieuze) minderheden.¹²⁵

In 2019 stelt het USDoS-rapport over religieuze vrijheid dat de politie de voorbije jaren een aantal daders van schendingen van religieuze sites heeft geïdentificeerd en dat rechtbanken ze ook vervolgd hebben. Toch staat er ook dat onwetendheid over haatmisdrijven aan de basis ligt van het niet vervolgen van veel andere zaken.¹²⁶

In het jaarrapport van de Ombudsman (over 2020) is eveneens sprake van gevallen van haattaal. Deze bron kondigt de publicatie van een speciaal rapport over haattaal in Bosnië-Herzegovina aan waarin de gevallen geanalyseerd zullen worden.¹²⁷

¹¹⁷ USDoS, 13/03/2019, [url](#); USDoS, 13/03/2019, [url](#); USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹¹⁸ USDoS, 30/03/2021, pp.2, 3, 6, 7, [url](#)

¹¹⁹ HRW, 17/01/2019, [url](#)

¹²⁰ een Duitse denktank die zich in de christendemocratische traditie inzet voor meer democratie, liberalisme en sociale markteconomie in Europa

¹²¹ Konrad-Adenauer-Stiftung, 06/2020, p.2, [url](#)

¹²² USDoS, 30/03/2021, p.2, [url](#)

¹²³ HRW, 14/01/2020, [url](#)

¹²⁴ HRW, 13/01/2021, [url](#).

¹²⁵ USDoS, 03/03/2017, [url](#); Freedom House, 03/03/2021, [url](#); USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹²⁶ USDoS, 21/06/2019, pp. 1-2, [url](#)

¹²⁷ IHRO, 03/2021, [url](#)

Anno 2021 zijn er in Bosnië-Herzegovina nog steeds (96.421) ontheemde personen uit de tijd van de Balkanoorlogen. Zij krijgen bijstand van de VN-vluchtelingenorganisatie (UNHCR). De overheid promoot hun vrijwillige terugkeer, maar terugkeerders kunnen niettemin met allerlei problemen (geïsoleerde gevallen van agressie, ...) te maken krijgen:

“Ministry of Human Rights and Refugees statistics indicated that 96,421 persons still held internally displaced person (IDP) status resulting from the 1992-95 conflict. The majority of Bosniaks and Croats fled the RS, while Serbs fled the Federation. At the beginning of the year, UNHCR was directly providing protection, assistance, or both to 807 IDPs. According to UNHCR, an estimated 3,000 persons, including IDPs, continued to live in collective accommodations throughout the country. While the accommodations were meant to be temporary, some had been living in them for 20 or more years. A substantial number of IDPs and returnees lived in substandard conditions that affected their livelihoods. The country’s constitution and laws provide for the voluntary return or local integration of IDPs consistent with the UN Guiding Principles on Internal Displacement. The government actively promoted the safe return and resettlement or local integration of refugees and IDPs, depending on their choice. The government allocated funding for returns and participated in internationally funded programs for return. Isolated attacks against minority returnees continued but were generally not investigated or prosecuted adequately. Minority returnees continued to face obstacles in exercising their rights in places of return.”¹²⁸

Wat betreft de prevalentie van discriminatie in Bosnië-Herzegovina is er nog het aanslepende probleem in het onderwijs waarbij kinderen uit de verschillende etnische groepen niet hetzelfde curriculum volgen. De Bertelsmann Stiftung schrijft in een rapport uit 2018 over segregatie in het onderwijs dat er geen politieke wil is om de wetgeving rond het concept van “twee scholen onder één dak” aan te passen.¹²⁹ In 2020 hebben de autoriteiten van Bosnië-Herzegovina aan de European Commission against Racism and Discrimination (ECRI) van de Raad van Europa laten weten dat er in sommige kantons eerste stappen zijn gezet om een gezamenlijk schoolcurriculum in te voeren. Het gaat nog maar over lokale, kleinschalige pilootprojecten en personeelstrainingen. Niettemin stelt de ECRI dat eerdere aanbevelingen hierover nog niet zijn geïmplementeerd.¹³⁰ In 2020 is er op het terrein nog geen verandering vastgesteld in de situatie van de “twee scholen onder één dak”.¹³¹

Ook Freedom House schrijft in 2021 dat er in sommige scholen in de Federatie nog steeds gescheiden klassen zijn. Bovendien hebben Servische families discriminatoire omgevingen gemeld in de FBIH terwijl teruggekeerde Bosniakken in de RS het schoolcurriculum eveneens als discriminatoir ervaren en hun kinderen daarom naar tijdelijke alternatieve scholen sturen.¹³²

Deze COI Focus analyseert hieronder enerzijds een aantal specifieke aspecten van de ontwikkeling van de rechtstaat (stand van zaken bij de veiligheidsdiensten (2.3.), het gerecht (2.4.), de juridische bijstand (2.5.), het systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen (2.6.)) en ook nog ook enkele specifieke situaties (van Roma, LGBTI, slachtoffers van huiselijk geweld, van journalisten en activisten: zie 3.).

2.3. De veiligheidsdiensten

De beide entiteiten en het district Brčko hebben elk hun eigen politiemacht, vaak met overlappende bevoegdheden. Sinds 2002 bestaat er ook een nationale politie, State Investigation and Protection Agency (SIPA). De European Union Police Mission (EUPM), die enige tijd toezicht hield op de lokale

¹²⁸ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹²⁹ Bertelsmann Foundation, 2018, pp. 26-27, [url](#)

¹³⁰ ECRI CoE, 19/03/2020, p.6, [url](#)

¹³¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#); Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

¹³² Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

politie, heeft haar mandaat beëindigd op 30 juni 2012. De European Union Force (EUFOR) Althea, de vredesmacht die momenteel toeziet op de naleving van het Dayton-akkoord, helpt bij het handhaven van een veilige omgeving voor de bevolking van het land.¹³³ Het mandaat van Althea is op 8 november 2016 verlengd en geldt anno 2021 nog steeds.¹³⁴

In het rapport van de Bertelsmann Foundation (2018) staat dat 19 % van de bevolking een hoog niveau van vertrouwen in de politie beweert te hebben en 41 % beweert "een zeker" vertrouwen te hebben. Hiermee geniet de politie meer vertrouwen dan het gerecht.¹³⁵ De Bertelsmann Foundation (2020) stelt wel dat de politiekorpsen te lijden hebben onder een hoge graad van institutionele fragmentering en een toegenomen politisering. Er is weinig coördinatie. Ook in de etnisch gemengde kantons blijven etnisch gescheiden politie-eenheden actief. Sinds 2011 al ondergaat de politie op alle niveaus een massieve druk van lokale machtselites die politieke controle op de politie opvoeren en hervormingen tegenhouden.¹³⁶

In 2020 schrijft het USDoS-mensenrechtenrapport dat de civiele autoriteiten effectieve controle over de veiligheidsdiensten behouden hebben, maar ook dat een gebrek aan duidelijke afscheidingen tussen de zestien politiediensten in het land tot verwarring en overlappende verantwoordelijkheden kan leiden.¹³⁷

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat er geen vooruitgang gemaakt is bij de harmonisering van de politiewetgeving op de diverse niveaus. Politieke beïnvloeding blijft een bezorgdheid. Volgens dit rapport moet het professionalisme en de aansprakelijkheid van de politie gevoelig verbeteren.¹³⁸

Opnieuw volgens de jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapporten (2020 en 2021) stellen waarnemers dat politiecorruptie wijdverspreid is. Toch zijn er interne onderzoekseenheden bij de politie en voorziet de overheid trainingen (en handleidingen) voor de politie om corruptie en misbruiken tegen te gaan en om het respect voor de mensenrechten te promoten. De handboeken voor de politietrainingen bevatten componenten over anticorruptie.¹³⁹

Sporadisch verschijnen in de media ook berichten over politieagenten die gearresteerd worden voor corruptiefeiten.¹⁴⁰

In een rapport van de ngo Civil Rights Defenders (2019) staat geschreven dat mensenrechtenactivisten die bedreigd worden of fysiek zijn aangevallen (zie 3.4.) doorgaans een heel positieve en professionele samenwerking ervaren met de operationele politiediensten. Het is eerder in latere stadia dat het onderzoek en de vervolging van daders niet meer doeltreffend zijn.¹⁴¹

"According to the interviewees who have reported personal threats or physical assaults to the police, the prosecution is generally very inefficient. The persecutors almost never get identified. The ones who do get identified go through the hearings procedure, but this is where the process ends because investigations and investigative steps are often not equally effective when violations of human rights defenders by the state and non-state actors occur - the perpetrators are rarely punished, the process is long and "on-going", no information is provided, and most often, the victim forgets and gives up, and authorities are often hoping that this will happen. All interlocutors stress that they have had positive and professional cooperation with the police, i.e. the operational part

¹³³ European Union External Action, 01/2015, [url](#)

¹³⁴ UN, 08/11/2016, [url](#); European Union Force in Bosnia and Herzegovina, s.d., [url](#)

¹³⁵ Bertelsmann Stiftung, 31/01/2018, p.17, [url](#)

¹³⁶ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.7, [url](#)

¹³⁷ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹³⁸ EC, 19/10/2021, p.35, [url](#)

¹³⁹ USDoS, 11/03/2020, p.20, [url](#); USDoS, 30/03/2021, p.23, [url](#)

¹⁴⁰ Sarajevo Times, 18/02/2020, [url](#); XINHUANET.com, 15/02/2019, [url](#)

¹⁴¹ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.34, [url](#)

of the police. "We had a situation where we were being followed by some cars and harassed, but we could not prove such things, all because we are an organisation that monitors the work of the justice sector by monitoring hate crimes [proceedings], and then I have to emphasize that we had good cooperation with the police [...] [and they were supportive]. In situations where we work on issues such as anti-discrimination, we come across obstacles, i.e. resistance by some civil servants who are not allowed by their moral or religious principles to accept, for example, representatives of the LGBTI+ population. Also, the very framework in which NGO works is not tailored to NGO because they are viewed as business entities, because many do not understand the concept of NGO."¹⁴²

Verder schrijft dit rapport dat de politie doorheen 2019 algemeen gesproken altijd arrestaties uitgevoerd heeft op basis van gerechtelijke bevelen en ook conform de wettelijke voorschriften: "Police generally arrested persons based on court orders and sufficient evidence or in conformity with rules prescribed by law".¹⁴³

In 2018 is de politie van de RS in opspraak gekomen door de dood in onopgehelderde omstandigheden van een jongen (David Dragičević) tijdens de gewelddadige beteugeling van protesten. De vader van de jongen heeft de politie en het politieke establishment ervan beschuldigd een rol gespeeld te hebben bij de dood (veronderstelde moord) en bij het camoufleren van de zaak. Verdere acties voor opheldering zijn verboden en de moeder van David Dragičević is naar Oostenrijk gevlucht.¹⁴⁴

Volgens een bericht uit 2020 is het optreden van de politie in geval van (onaangekondigde) protestdemonstraties van activisten niet consistent te noemen. Sommige demonstraties (bijvoorbeeld tegen de coronamaatregelen) worden ongemoeid gelaten terwijl de "Justice for David"-activisten steeds door de politie aangesproken worden.¹⁴⁵

Balkan Insight schrijft in juni 2021 dat het parket van Bosnië-Herzegovina uiteindelijk het onderzoek naar de dood van David Dragicevic (en de rol van de politie hierbij) heeft overgenomen omdat het onderzoek van het lokale parket (Banja Luka) nog altijd geen resultaten had opgeleverd.¹⁴⁶

In de loop van 2018 en 2019 zijn berichten beginnen opduiken waaruit kan blijken dat de autoriteiten van de diverse entiteiten eraan denken om paramilitaire veiligheidsdiensten op te richten.¹⁴⁷

2.4. Het gerecht

Het gerecht in Bosnië en Herzegovina is georganiseerd in vier systemen (de federale staat, de beide entiteiten en het district Brčko). Elk van deze vier systemen heeft een eigen jurisdictie en eigen interne institutionele structuren.¹⁴⁸

Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) stelt dat de Grondwet van Bosnië-Herzegovina voor iedereen het recht voorziet op een eerlijk proces (in burgerlijke en in strafzaken). In verband met de gerechtelijke procedures schrijft dit rapport dat de gebruikelijke internationale rechten en standaarden voor verdachten voorzien zijn (o.a. vermoeden van onschuld, recht op onmiddellijke en volledige informatie, openbaar en eerlijk proces binnen redelijke termijn, recht op juridische bijstand, recht op getuigenverklaringen, recht op beroep, recht op vertalingen...) en dat de autoriteiten de meeste van deze rechten respecteren:

¹⁴² Civil Rights Defenders, 12/2019, [url](#) 34

¹⁴³ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

¹⁴⁴ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

¹⁴⁵ Civicus, 16/10/2020, [url](#)

¹⁴⁶ Balkan Insight, 23/06/2021, [url](#)

¹⁴⁷ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

¹⁴⁸ EC, 29/05/2019, [url](#)

“The law provides defendants a presumption of innocence; the right to be informed promptly and in detail of the charges against them, with free interpretation if necessary; the right to a fair and public trial without undue delay; and the right to be present at their trial. The law provides for the right to counsel at public expense if the prosecutor charges the defendant with a serious crime. Courts are obliged to appoint a defense attorney if the defendant is deaf or mute or detained or accused of a crime for which long-term imprisonment may be pronounced. Authorities generally gave defense attorneys adequate time and facilities to prepare their clients’ defense. The law provides defendants the right to confront witnesses, to have a court-appointed interpreter and written translation of pertinent court documents into a language understood by the defendant, to present witnesses and evidence on their own behalf, and to appeal verdicts. Authorities generally respected most of these rights, which extend to all defendants.”¹⁴⁹

Ook volgens het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC worden de procedurele rechten van beschuldigen, getuigen en slachtoffers in het algemeen gehandhaafd:

“The procedural rights of suspects, accused persons, witnesses and victims are generally upheld, although access remains uneven across the country. The four criminal procedure codes in the country are yet to be further harmonised, and their enforcement varies. The practice is not fully in line with the ECtHR case law and with the EU acquis on the right to immediate access to a lawyer while in police detention. No progress was made in adopting measures to address systemic violations of the right to a fair trial within a reasonable time and the right to an effective remedy, as identified by the Constitutional Court.”¹⁵⁰

Volgens de Bertelsmann Foundation (2020) wordt een gelijke toegang tot het gerecht wel ernstig ondermijnd door de fragmentering, politisering en inefficiëntie van het gerecht.¹⁵¹ Ook volgens het *Nations in Transit Report* van Freedom House (2021) zorgen de vier afzonderlijke gerechtelijke systemen in Bosnië-Herzegovina voor een algemene inefficiëntie.¹⁵²

In 2019 schrijft het Institution of Human Rights Ombudsman (IHRO) in het jaarrapport dat burgers klagen over onredelijk lange behandelingstermijnen van rechtszaken en dat rechters partijdig en onprofessioneel zijn. Burgers hebben geen vertrouwen in het gerecht:

“In their complaints and direct contacts, citizens point out that the court proceedings are unreasonably long, that the judges are biased, unprofessional and that their procedural rights are violated. Citizens do not trust the judges and the judiciary generally, they feel legal insecurity. When advised, in accordance with the available processing guaranties, to ask for the exemption of a judge or a prosecutor or to address the Office of the Disciplinary Prosecutor of the High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina, citizens feel that this is not an effective way to protect their procedural rights.”¹⁵³

Een belangrijke, blijvende uitdaging is de hoge druk op het gerecht vanuit de politieke klasse. In het *Nations in Transit Report* van Freedom House (2017) staat onder het thema *judicial framework and independence* onder meer dat de politieke druk op het gerecht van de hoogste beleidsmakers komt en voortdurend stijgt.¹⁵⁴ In 2019 geeft Freedom House aan Bosnië-Herzegovina een 2/4-score op de vraag “*is there an independent judiciary?*”. De organisatie schrijft hierover dat het gerecht vatbaar is voor druk vanuit de regering.¹⁵⁵ Het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) stelt dat figuren uit de politieke klasse of de georganiseerde misdaad hun invloed op het gerecht kunnen laten gelden

¹⁴⁹ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹⁵⁰ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁵¹ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.15, [url](#)

¹⁵² Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

¹⁵³ IHRO, 03/2019, [url](#)

¹⁵⁴ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

¹⁵⁵ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

(vooral in corruptiezaken).¹⁵⁶ In het *Freedom Report* van Freedom House (2021) is nog steeds sprake van druk en beïnvloeding vanuit de politieke klasse.¹⁵⁷

Om de onafhankelijkheid van het gerecht en het parket te garanderen is in 2006 de High Judicial and Prosecutorial Council (HJPC) opgericht. De HJPC is verantwoordelijk voor onder meer de benoemingen van rechters en parketmagistraten. Deze raad heeft ook een disciplinaire functie die blijvend professionalisme moet verzekeren.¹⁵⁸ De HJPC heeft intussen al een positieve rol gespeeld in de versterking van de onafhankelijkheid van het rechtssysteem. Zo heeft de raad in 2016 het hoofd van het parket ontslagen omwille van disciplinaire inbreuken.¹⁵⁹ Ook in juli 2021 heeft het HJPC het hoofd van het parket uit haar functie ontheven omwille van professionele redenen.¹⁶⁰

Corruptie blijft eveneens een belangrijke en aanhoudende uitdaging in het Bosnische rechtssysteem (zie ook 1.3.). In het *Bosnia and Herzegovina 2018 Report* van de EC staat over het gerecht dat er wel een zekere vooruitgang geboekt is, maar dat corruptie een probleem blijft.¹⁶¹ In mei 2019 verschijnt in de media een video waarop te zien zou zijn dat de voorzitter van de HJPC geld aanneemt om een zaak te "bekijken".¹⁶² In 2020 wijst Freedom House naar dit schandaal om de onafhankelijkheid van het gerecht in vraag te stellen.¹⁶³ In december 2020 heeft het hoofd van de HJPC ontslag genomen in de context van beweringen over corruptie en vriendjespolitiek.¹⁶⁴

De OVSE heeft in 2020 (samen met de hiervoor bevoegde instanties bij het gerecht) trainingen voor de nieuwe rechters en parketmagistraten georganiseerd in verband met ethische standaarden en de praktijk van disciplinaire maatregelen.¹⁶⁵

In het rapport van Transparency International (2020) over het fenomeen van het kapen van de staat (*state capture*) (zie ook 1) staat geschreven dat de parketten hun focus richten op kleine corruptiezaken en zich niet concentreren op serieuze corruptiezaken. Parketmagistraten beschikken ook niet altijd over de juiste competenties om in dit soort zaken aanklachten op te stellen en bewijsmateriaal te verzamelen.¹⁶⁶

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC is sprake van persistente en evidente tekenen van een verslechtering die dringende maatregelen vereisen om de integriteit van het gerecht te verhogen en het vertrouwen van de burger in het gerecht terug te winnen.¹⁶⁷

In het jaarrapport over 2020 van het IHRO staat dat deze dienst 701 zaken heeft ontvangen in verband met het gerecht en de administratie. Er is sprake van een algemeen wantrouwen van de burger ten aanzien van het gerecht als gevolg van de ervaren inefficiëntie. Klachten over rechtbanken hebben meestal te maken met de lengte van de procedures en ook met moeilijkheden om informatie over de stand van het onderzoek te ontvangen. De ombudsmannen klagen ook al lang over de moeizame implementering van eindvonnissen.¹⁶⁸

¹⁵⁶ USDoS, 30/03/2021, p.7, [url](#)

¹⁵⁷ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

¹⁵⁸ Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, [url](#)

¹⁵⁹ Freedom House, 03/04/2017, [url](#)

¹⁶⁰ Balkan Insight, 26/07/2021, [url](#)

¹⁶¹ EC, 17/04/2018, p.8, [url](#)

¹⁶² AP, 29/05/2019, [url](#)

¹⁶³ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

¹⁶⁴ Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

¹⁶⁵ OSCE 01/10/2020, [url](#)

¹⁶⁶ Transparency International, 2020, p.23, [url](#)

¹⁶⁷ EC, 19/10/2021, p.4, [url](#)

¹⁶⁸ IHRO, 03/2021, pp.12-13, [url](#)

2.5. Juridische bijstand

Op 27 oktober 2016 is de wet op de gratis rechtsbijstand aangenomen. De bijstand (via gratis rechtsbijstandscentra) is er onder meer voor het invullen van gerechtelijke formulieren, gerechtelijke aanvragen (klachten, verzoekschriften) en wettelijke vertegenwoordiging voor een rechtbank. Het IHRO kwalificeert dit als heel belangrijk voor de burgers.¹⁶⁹

De wet voorziet in de oprichting van een dienst voor de voorziening van gratis juridische bijstand binnen het (federale) ministerie van Justitie. Bovendien is in de nieuwe wet ook de mogelijkheid voorzien om gratis juridische bijstand te krijgen via onafhankelijke advocaten. Voortaan heeft elke burger ten allen tijde recht op toegang tot het gerecht, tot informatie over rechten en plichten en hulp bij de formaliteiten hierbij.¹⁷⁰

Ook sommige ngo's bieden gratis juridische bijstand. Te vernoemen zijn Vaša Prava en het Helsinki Committee for Human Rights. (zie ook 2.3.4.).¹⁷¹

Sinds 2020 kunnen slachtoffers van huiselijk geweld in de RS gebruik maken van gratis juridische bijstand.¹⁷²

Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* moeten in de FBiH (entiteit) en het kanton Centraal-Bosnië wel nog een aantal wetten aangenomen worden om het wettelijke kader in verband met juridische bijstand te vervolledigen. Dit rapport stelt dat er duidelijke minimumstandaarden en een algemene beschikbaarheid nodig zijn om te vermijden dat de juridische bijstand ongelijk blijft en dit ten nadele van de kwetsbaarste personen.¹⁷³

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het recht op juridische bijstand niet overal gelijk wordt gehandhaafd wat nadelig is voor de zwaksten. Dit rapport stelt dat er een behoefteanalyse zou moeten komen om de lacunes wat betreft de gratis juridische bijstand in het land te identificeren.¹⁷⁴

Ook in het jaarrapport van het IHRO (2020) wordt geijverd voor betere organisatie en toegankelijkheid van de gratis juridische bijstand.¹⁷⁵

2.6. Stelsel van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schending van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag en antifolterverdrag

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport kunnen individuen en organisaties steeds een zaak aanspannen bij binnenlandse rechtbanken en daarbij steeds beroep aantekenen (tot op het niveau van het Grondwettelijk Hof en zo nodig ook nog bij het EHRM). Volgens deze bron heeft het Grondwettelijk Hof al meermaals schendingen van de rechtsgang vastgesteld met name als gevolg van het overschrijden van een redelijke behandelingstermijn door het gerecht. Nog volgens deze bron heeft het nalaten van de overheid om zich te schikken naar gerechtelijke beslissingen van het Grondwettelijk Hof al meermaals geleid tot klachten bij het EHRM.¹⁷⁶

¹⁶⁹ Ombudsman of Bosnia and Herzegovina, 03/2017, [url](#)

¹⁷⁰ Sarajevo Times, 20/11/2016, [url](#)

¹⁷¹ HRW, 13/01/2021, [url](#)

¹⁷² CSSP, 13/07/2020, [url](#)

¹⁷³ EC, 06/10/2020, p.33, [url](#)

¹⁷⁴ EC, 19/10/2021, p.32, [url](#)

¹⁷⁵ IHRO, 03/2021, p.64, [url](#)

¹⁷⁶ USDoS, 13/03/2019, [url](#); USDoS, 30/03/2021, [url](#); HRW, 14/01/2020, [url](#)

Ook in het *Bosnia and Herzegovina 2019 Report* van de EC staat dat er nog steeds regelmatig zaken (ook in verband met het recht op een faire rechtszaak, recht op vrijheid en veiligheid, recht op vrijheid van meningsuiting en recht op niet-discriminatie) tot op het niveau van het EHRM gebracht worden:

“The European Court of Human Rights (ECtHR) delivered 21 judgments concerning 379 applications in 2019 (up from 6 in 2018) finding that Bosnia and Herzegovina had violated rights guaranteed by the European Convention on Human Rights, most of them related to the right to a fair trial, protection of property, right to liberty and security, freedom of expression and non-discrimination. 1,784 applications were submitted to the Court during 2019, bringing the total number of applications pending before the court to 1,816. There are three groups of cases under standard and enhanced supervisory procedure, concerning electoral rights, repossession of properties, and detention conditions for vulnerable persons. The Sejdić-Finci, Zornić, Šlaku and Pilav rulings require constitutional amendments to ensure the equality of political rights among all citizens; they have not been implemented.”¹⁷⁷

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het EHRM 2.059 Bosnische aanvragen heeft behandeld. Het hof heeft acht veroordelingen uitgesproken waarbij het in één zaak heeft geoordeeld dat het land de rechten van het EVRM had geschonden. Verschillende eerdere vonnissen zijn naderhand echter nooit geïmplementeerd.¹⁷⁸

Een rapport van de ngo Civil Rights Defenders noemt, naast het EHRM, ook nog het IHRO (2.6.1.), het ministerie van Mensenrechten en Vluchtelingen (MHRR, 2.6.2.) en ook een aantal parlementaire comités als de belangrijkste binnenlandse mechanismes voor de bescherming van de mensenrechten.¹⁷⁹ In het rapport worden (behalve het Grondwettelijk Hof) bovendien ook nog een aantal andere overheidsagentschappen en –raden opgesomd. Hun rol is om de bescherming van de mensenrechten verder te promoten en te beschermen: de Council for Children, de Agency for Gender Equality en twee Gender Centres (RS en FBIH), het Committee on Roma (zie ook 3.1.), de Council for Disabled Persons, en de Commission on Relations with Religious Communities. Er zijn ook National Minority Councils opgericht binnen het parlement van de FBIH (entiteit). Ze verlenen advies aan het parlement van de entiteit en steun aan de interreligieuze dialoogstructuren.¹⁸⁰

De gezamenlijke commissie voor mensenrechten (op het federale niveau) is in de periode juni-december 2020 vijf keer samengekomen. Deze commissie is zowel bij activiteiten van de overheid als van ngo’s betrokken.¹⁸¹

2.6.1. De dienst van de ombudsman (Institution of Human Rights Ombudsman –IHRO)

Naast de wettelijke voorzieningen binnen de gewone rechtsgang, zijn er verschillende instellingen die waken over de bescherming van de mensenrechten van burgers en organisaties. Van deze instellingen is de Institution of Human Rights Ombudsman for Bosnia and Herzegovina (IHRO) de voornaamste. Het instituut bestaat uit drie ombudsmannen. Op de website van het European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI) staat:

“The Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina is an independent institution ensuring the protection of rights of individuals and legal entities, in accordance with the Constitution of Bosnia and Herzegovina and international human rights instruments adhered to. The Ombudsman handles complaints related to the poor functioning of or the human rights violations committed by any authority of Bosnia and Herzegovina, its entities and District Brčko. The cases are opened

¹⁷⁷ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁷⁸ EC, 19/10/2021, p.25, [url](#)

¹⁷⁹ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.30, [url](#)

¹⁸⁰ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.30, [url](#)

¹⁸¹ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

following complaints filed by individuals or legal entities, or ex officio. If it is determined that a violation of rights has occurred, the Ombudsman issues a recommendation to the competent bodies for restoring the human rights violation or addressing the poor functioning of administration."¹⁸²

Het IHRO heeft ook nog bijkomende mandaten die in overeenstemming zijn met de antidiscriminatiewet en wet over de vrijheid van informatie.¹⁸³ Verder staat op de website dat de Ombudsman kantoren heeft in de volgende steden: Banja Luka (Hoofdkantoor), Sarajevo, Mostar, Distrikt Brcko (regionale kantoren) en Livno (veldkantoor).¹⁸⁴

Het IHRO beschikt eveneens over een afdeling bescherming van politieke en burgerrechten. Deze afdeling heeft tot taak het doorlichten van de toepassingen van de wet en haar overeenstemming met de internationale standaarden, het bewust maken van de bevolking van het belang om de mensenrechten te respecteren en het streven naar een betere status voor organisaties die zich inzetten voor de mensenrechten en het democratiseren van de civiele maatschappij. Ingediende klachten bij het instituut hebben vooral betrekking op de buitensporig lange duur van gerechtelijke procedures, niet-efficiënte uitvoering van rechterlijke beslissingen, juridische onzekerheid, gebrek aan consistentie van de rechtspraak, niet-tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen en gebrek aan vertrouwen van burgers in de rechtbanken. Het IHRO heeft de voorbije jaren rapporten gemaakt voor de VN en voor het nationale parlement van Bosnië over de status van de mensenrechten in het land en over de uitvoering van de antidiscriminatiewetgeving. Verscheidene aanbevelingen, zoals deze over de rechterlijke macht, de toegang tot informatie en discriminatie, zijn niet opgevolgd. Dit is vooral te wijten aan de beperkte mogelijkheid om deze aanbevelingen af te dwingen en wegens een gebrek aan politieke steun.¹⁸⁵

In 2018 contacteerden 13.130 burgers het IHRO. 3.266 klachten werden afgewezen. De ombudspersonen van het IHRO stelden 317 aanbevelingen op, schreven 5 rapporten en voerden 166 media-onderzoeken.¹⁸⁶ Ook in de loop van 2019 is de dienst van de ombudsman actief klachten blijven behandelen. 39 % van de aanbevelingen zijn door openbare en private instellingen toegepast.¹⁸⁷ Een aantal van de klachten (129) die het IHRO in 2019 heeft behandeld, hebben te maken met de omstandigheden en behandeling van gedetineerden en gevangenen (zie ook 2.7.).¹⁸⁸

Volgens een doorlichting van het IHRO door de Raad van Europa (2018) biedt de dienst, gelet op het hoog aantal klachten dat wordt ingediend, een toegankelijk rechtsmiddel voor schendingen van de mensenrechten. Ondanks de beperkte middelen van de dienst behandelt ze wel degelijk talloze klachten en vaardigt ze ook een belangrijk aantal aanbevelingen uit.¹⁸⁹

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het land de Wet over de Mensenrechtenombudsman nog dient aan te passen zodat de onafhankelijkheid en de effectiviteit van deze dienst verhoogd kan worden en zodat deze dienst ook kan functioneren als Nationaal Preventiemechanisme tegen foltering en mishandeling. In 2020 heeft de dienst 2.716 klachten ontvangen.¹⁹⁰ In 2020 heeft de dienst 288 klachten ontvangen in verband met discriminatie.¹⁹¹

¹⁸² ENNHRI, s.d., [url](#)

¹⁸³ ENNHRI, s.d., [url](#)

¹⁸⁴ ENNHRI, s.d., [url](#)

¹⁸⁵ IHRO, 03/2019, [url](#)

¹⁸⁶ IHRO, 03/2019, [url](#)

¹⁸⁷ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁸⁸ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹⁸⁹ CoE, 5/2018, [url](#)

¹⁹⁰ EC, 19/10/2021, [url](#)

¹⁹¹ EC, 19/10/2021, [url](#)

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) staat echter dat de aanbevelingen van de dienst van de ombudsman voor het grootste deel niet geïmplementeerd worden en dat het mandaat voor het brede publiek onduidelijk blijft.¹⁹²

In het jaarrapport over 2020 van het IHRO staat dat deze dienst het grootste aantal klachten ontvangen heeft in verband met inbreuken op de burgerlijke en politieke rechten. De klachten duiden aan dat burgers moeilijkheden ervaren bij de toegang tot een efficiënte justitie, tewerkstelling en sociale rechten en dat deze moeilijkheden vaak veroorzaakt zijn door hoge niveaus van armoede, corruptie en migraties van de bevolking. Over de activiteiten van het IHRO tegen discriminatie blijkt uit het jaarrapport ook nog dat het IHRO een elektronische database heeft opgemaakt om een grondige opvolging mogelijk te maken van de eventuele implementering van de aanbevelingen.¹⁹³

2.6.2. Het ministerie voor Mensenrechten en Vluchtelingen (MHRR)

Naast het IHRO is er ook nog het ministerie voor Mensenrechten en Vluchtelingen (MHRR) als een belangrijk instituut dat burgers tegen discriminatie beschermt. Deze instelling behandelt geen concrete, individuele gevallen, maar focust eerder op de algemene beleidslijnen en trends die verband houden met de antidiscriminatiewet (monitoring, implementering). Deze instelling houdt ook data bij en publiceert strategische documenten en beleidsnota's in verband met het antidiscriminatiebeleid.¹⁹⁴

In 2019 heeft dit ministerie klachten van Roma in ontvangst genomen in verband met hun toegang tot sociale bijstand en huisvesting (zie ook 3.1.).¹⁹⁵

2.6.3. Klachten in verband met de politie

Volgens Pointpulse (2015), een netwerk van zeven burgermaatschappijorganisaties in de westelijke Balkan, die politie-integriteit monitoren en ook beleidswijzigingen in de strijd tegen corruptie voorstellen, hebben alle veiligheidsdiensten in Bosnië-Herzegovina interne controlediensten die verantwoordelijk zijn om klachten van burgers te onderzoeken. Deze interne controleorganen kunnen ook een onderzoek *ex-officio* starten. Onderzoeken richten zich op het gebruik van excessief geweld, vuurwapens, corruptie, misbruik van politiebevoegdheden. Zo'n onderzoek kan vervolgens leiden tot een disciplinaire procedure. Pointpulse wijst ook op de Crime-Busters Hotline voor klachten in verband met corruptie. Uiteindelijk kunnen klachten over politieagenten, volgens Pointpulse, (indien ze vallen onder de Strafwet) ook leiden tot een strafrechtelijke procedure. Pointpulse wijst er wel op dat interne onderzoeken naar het gedrag van politieagenten altijd door mede-agenten gevoerd worden en dat de doeltreffendheid van dit soort mechanismes dus in vraag kan gesteld worden.¹⁹⁶

Ook anno 2021 zijn binnen alle politiekorpsen nog steeds onderzoekseenheden actief voor interne aangelegenheden.¹⁹⁷ Binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken is er ook nog steeds een Public Complaints Bureau dat onafhankelijk aan het te werk gaat met klachten van burgers over de politie.¹⁹⁸

Maar uit een rapport (2021) van het Committee for the Prevention of Torture (CPT) van de Raad van Europa blijkt dat meldingen over mishandelingen van gedetineerden en gevangenen (zie 4.2.) ook nog steeds door de betrokken politiediensten zelf behandeld worden.¹⁹⁹

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat klachten over foltering en mishandeling door de politie ook bij het IHRO (2.3.1.) kunnen neergelegd worden. Ondanks de mogelijkheid om online klacht in te dienen is het aantal klachten de laatste jaren gedaald. Slechts een

¹⁹² Civil Rights Defenders, 12/2019, p.30, [url](#)

¹⁹³ IHRO, 03/2021, p.10, [url](#)

¹⁹⁴ OSCE, 19/03/2019, [url](#)

¹⁹⁵ EC, 06/10/2020, [url](#)

¹⁹⁶ Pointpulse, 13/08/2015, [url](#)

¹⁹⁷ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

¹⁹⁸ OSCE (Polis), s.d., [url](#)

¹⁹⁹ Euronews, 14/09/2021, [url](#)

paar agenten is uiteindelijk gestraft.²⁰⁰ Uit het rapport van het CPT (2021) blijkt overigens dat bijvoorbeeld de Internal Control Unit van de kantonale politie van Sarajevo niet heeft geantwoord op herhaalde vragen het IHRO over een bepaalde casus.²⁰¹

2.6.4. Ngo's en internationale organisaties

In Bosnië-Herzegovina zijn talloze ngo's actief. Zij spelen een belangrijke rol niet alleen op vlak van humanitaire hulp, maar ook als verdediger van gemarginaliseerde bevolkingsgroepen (waaronder Roma: zie 3.1.) bij de autoriteiten en het aanmoedigen tot participatie in de bestuursorganismen. Te vernoemen zijn Vaša Prava en het Helsinki Committee for Human Rights. Beide zorgen eveneens voor gratis rechtsbijstand. Het *Bosnia Herzegovina Report* van de EC (2020) wijst erop dat een mondige burgermaatschappij een cruciale component is van elk democratisch systeem en dat de burgermaatschappij ook aldus moet erkend en behandeld worden. Volgens de EC is de wetgeving over de vrijheid van vereniging in Bosnië-Herzegovina in lijn met internationale standaarden en wordt ze algemeen gesproken ook gerespecteerd. Maar, in dit rapport staat ook dat mensenrechtenactivisten geconfronteerd zijn met bedreigingen, verbale agressie en ook fysieke aanvallen (zie 3.4.).²⁰²

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het wettelijke en regelgevende kader voor de burgermaatschappij algemeen gesproken in lijn is met het EU-*acquis*. De vrijheid van samenkomen is wel beperkt in de RS waar activisten voor de campagne van "Justice for David" te maken hebben gekregen met intimidatie, boetes en gerechtelijke vervolging (zie 3.4.).²⁰³

Freedom House (2020) noemt de ngo-sector in Bosnië-Herzegovina robuust maar wijst er ook op dat de organisaties afhankelijk zijn van overheidssubsidies en soms onderworpen worden aan speciale inspecties van de belastingdiensten. Vooral in de RS voert de overheid soms druk uit op ngo's.²⁰⁴

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) is er een verscheidenheid aan ngo's die zonder overheidsrestricties werken en die mensenrechtensituaties onderzoeken en erover publiceren. Tegelijk is in dit rapport sprake van overheidsdruk, bedreigingen en aanvallen op burgermaatschappijactivisten die werken op gevoelige onderwerpen (strijd tegen corruptie, ...) .²⁰⁵

In het licht van de algemene observaties in verband met alle democratische processen die in dit rapport beschreven worden, is de aanwezigheid van de OVSE op het terrein in Bosnië-Herzegovina van groot belang. De organisatie blijft er immers onverminderd actief bij het ondersteunen van al deze processen, de veiligheid en de stabiliteit. De belangrijkste verantwoordelijkheid van de OVSE in het land is steunverlening bij de versterking van de democratische instellingen, goed bestuur, de beginselen van de mensenrechten en de ontwikkeling van een multinationale en multi-etnische democratische staat.²⁰⁶

2.7. Detentieomstandigheden

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2019) staat dat de omstandigheden in de gevangenissen in Bosnië-Herzegovina ondermaats zijn, maar dat er ook verbeteringen worden vastgesteld zoals bij voorbeeld in de gevangenis van Sarajevo.²⁰⁷ In de *Bosnia and Herzegovina*

²⁰⁰ EC, 19/10/2021, [url](#)

²⁰¹ Euronews, 14/09/2021, [url](#)

²⁰² EC, 06/10/2020, pp.10-11, [url](#)

²⁰³ EC, 19/10/2021, pp.10-11, [url](#)

²⁰⁴ Freedom House, 25/06/2020, [url](#); Freedom House, 03/03/2021, [url](#)

²⁰⁵ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

²⁰⁶ OSCE, s.d., [url](#)

²⁰⁷ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

Opinion 2019 van de EC wordt eveneens geschreven over verbeteringen in de detentieomstandigheden met positieve effecten op de leefomstandigheden van gedetineerden.²⁰⁸

Volgens een nieuw rapport (2021) van het CPT van de Raad van Europa heeft het CPT talloze meldingen ontvangen van (beweerde) gevallen van fysieke en psychologische mishandeling door ordehandhavers in de FBiH en (in minder mate dan vroeger) ook in de RS. Volgens het rapport gaat het over ernstige mishandelingen die als foltering kunnen ingeschat worden:

“The report states that the CPT’s delegation received numerous allegations of physical and psychological ill-treatment of detained persons by law enforcement officials within the *Federation of Bosnia and Herzegovina* (FBiH). The severity of the alleged ill-treatment (e.g., *falaka*, rape with a baton, mock execution with a gun) could, in the CPT’s view, amount to torture. The ill-treatment alleged consisted of kicks, punches, slaps and blows with batons, baseball bats, wooden tiles and electric cables. It was inflicted by crime inspectors with the purported intention of coercing criminal suspects to confess to a crime, as well as by members of special intervention units at the time of apprehension. The report notes that in the *Republika Srpska* (RS) fewer allegations of police ill-treatment were received than in 2012 and 2015.”²⁰⁹

De aanpak van dit soort misdrijven door ordehandhavers wordt al jarenlang onvoldoende aangepakt en bestraft door de autoriteiten. In 2018 is er vanuit de hoofdparketten van de twee entiteiten naar alle kantonale parketten een nota verstuurd met verplichte instructies om mishandeling, foltering en onmenselijke behandeling van gedetineerden te vermijden.²¹⁰

Volgens de rapporten van de Bertelsmann Foundation uit 2018 en 2020 worden occasionele meldingen van mishandeling van verdachten in politiekantoren en van gedetineerden en gevangenen onvoldoende opgevolgd door de bevoegde autoriteiten.²¹¹

Ook volgens het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC worden berichten over mishandeling van gevangenen in gevangenissen en detentiefaciliteiten maar traag behandeld en worden er maar weinig agenten gestraft.²¹²

Ook in het USDoS-mensenrechtenrapport van 2021 staat dat er geen concrete indicaties zijn dat de veiligheidsdiensten gestopt zijn met de praktijk van het ernstig mishandelen van gedetineerden en gevangenen, zoals die in het verleden werd gemeld.²¹³ In dit rapport staat wel dat zowel in de FBiH als in de RS grote fondsen besteed zijn aan de uitbreidingscapaciteiten van de gevangenissen. Concreet worden de gevangenissen van Zenica, Orasje, Igman, Trebinje, Bijeljina, Istocno Sarajevo en Banja Luka genoemd.²¹⁴

²⁰⁸ EC, 29/05/2019, [url](#)

²⁰⁹ CoE, 14/09/2021, [url](#)

²¹⁰ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

²¹¹ Bertelsmann Stiftung, 31/01/2018, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 29/04/2020, p.15, [url](#)

²¹² EC, 06/10/2020, p.26, [url](#)

²¹³ USDoS, 30/03/2021, p.3, [url](#)

²¹⁴ USDoS, 30/03/2021, p.5, [url](#)

3. Specifieke situaties

3.1. Roma

Bosnië-Herzegovina beschikt over een uitgewerkt wettelijk kader voor de bescherming van de minderheden (zie ook 2.1. en 2.2.). In het jaarrapport van het IHRO wordt, in verband met de Roma, gewezen op het belang van de Wet op de bescherming van de leden van de nationale minderheden.

“The Act on the Protection of the Rights of Members of National Minorities of Bosnia and Herzegovina provides for the rights and obligations of members of national minorities in BiH and the obligations of authorities in BiH to respect and protect, preserve and develop the ethnic, cultural, linguistic and religious identity of every member of a national minority who is a national of BiH. The CoE Framework Convention for the Protection of National Minorities is directly applicable and is an integral part of the legal system of BiH and the entities in BiH. Article 3 of the said Act provides the definition of a national minority and the list of national minorities. Therefore, a national minority is a part of the population (BiH nationals) that does not belong to any of the three constituent peoples and is made up of people of the same or similar ethnic origin, with the same or similar traditions, customs, beliefs, language, culture and spirituality, recent or related history, and other characteristics.”²¹⁵

Bovendien heeft land in 2019 ook de Poznan-Verklaring (een verbintenis uit juli 2019 van de Balkanlanden i.v.m. de integratie van Roma) onderschreven.²¹⁶ Op federaal- en entiteitsniveau zijn er nationale minderheidsraden (Roma Comités) die op regelmatige basis samenkomen, ook al beschikken deze organen niet over de nodige middelen en politieke invloed op het reële beleidsniveau.²¹⁷

Niettemin schrijven COI-bronnen al jarenlang dat de groep van de Roma de kwetsbaarste en meest benadeelde minderheidsgroep van Bosnië-Herzegovina blijft. Er is sprake van systemische obstakels bij de toegang tot onderwijs, huisvesting, gezondheidszorg en tewerkstelling. Het aantal schoolverlaters en werklozen bij de Roma is de voorbije jaren heel hoog gebleven.²¹⁸

In het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2020) is ook sprake van discriminatie van Roma door de autoriteiten. Zo is er kritiek op het verzuim en de onwil bij de politie om bij Roma gevallen van huiselijk geweld en mensenhandel dusdanig te identificeren. In dit soort situaties worden Roma eerder gezien als slachtoffers van “familiale verwaarlozing” (wat betekent dat de daders niet strafrechtelijk vervolgd kunnen worden).²¹⁹

Ook in het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat de sociale inclusie van Roma nog steeds hinder ondervindt. De 58.000 Roma zijn nog steeds de kwetsbaarste en meest benadeelde minderheid. Ze hebben te kampen met vooroordelen en “*antigypsyism*”. Vooral Romavrouwen worden geconfronteerd met meervoudige vormen van discriminatie.²²⁰

Ook volgens het USDoS-mensenrechtenrapport (2021) zijn het vooral de Romavrouwen die het kwetsbaarst blijven en die de meeste discriminatie ondervinden in het hele land. Ook in dit rapport is sprake van discriminatie van Roma bij de toegang tot gezondheidszorg, huisvesting, onderwijs en tewerkstelling. De werkloosheid bij Roma bedraagt 95 % en een groot deel van de Roma leeft zonder water en elektriciteit in openlijk gesegregerde stadsdelen. Ook staat er dat het officiële aantal Roma van 12.583 een grote onderschatting is.²²¹

²¹⁵ IHRO, 03/2021, pp.200-201, [url](#)

²¹⁶ EC, 06/10/2020, [url](#)

²¹⁷ USDoS, 30/03/2021, p.35, [url](#); AI, 22/02/2018, [url](#); EC, 17/04/2018, p.21, [url](#); EC, 17/04/2018, p.21, [url](#)

²¹⁸ AI, 22/02/2018, [url](#); EC, 17/04/2018, p.21, [url](#)

²¹⁹ USDoS, 11/03/2020, p.30, [url](#)

²²⁰ EC, 19/10/2021, [url](#)

²²¹ USDoS, 30/03/2021, p.35, [url](#)

Om de integratie van Roma in de samenleving te verbeteren worden in Bosnië-Herzegovina vanuit de diverse overheden al vele jaren actieplannen aangenomen die erop gericht zijn de kansen op de arbeidsmarkt en de toegang tot gezondheidszorg, het onderwijs en de huisvesting te verbeteren (bijvoorbeeld de Roma Strategie de actieplannen voor de periode 2017-2020; 2018-2022 en 2021-2025). Maar, hierbij moet de kanttekening gemaakt worden dat deze actieplannen en intenties de nodige fondsen ontbreken voor de beoogde implementering ervan.²²²

Toch zijn er ook initiatieven die een reële, positieve impact hebben. Het gaat meestal over initiatieven waarbij ook de burgermaatschappij (zie 2.3.4.) betrokken partij is. Tot voor enkele jaren beschikten vele Roma bijvoorbeeld nog steeds niet over identiteitsdocumenten met problemen bij de toegang tot de dienstverlening (gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting, ...) als gevolg.²²³ Maar de voorbije jaren wordt op dit gebied vooruitgang gemeld dankzij de aanhoudende samenwerking tussen de burgermaatschappij en de autoriteiten. Zo zijn de procedures rond inschrijvingen en burgerlijke administratie van Roma sinds 2018 verbeterd. Volgens gegevens van de EC is in 2018 het aantal Roma zonder identiteitsdocumenten van 300 gedaald naar 83.²²⁴ In 2021 bevestigt de EC dat het proces van de burgerlijke registratie van Roma goed geëvolueerd is. Er blijven wel nog enkele administratieve problemen (zoals de vereiste van verblijf voor registratie en de erkenning van documenten van kinderen die in het buitenland zijn geboren).²²⁵

Een rapport van de World Bank (2019) bevat een overzicht van ngo's die momenteel op het terrein actief zijn ten behoeve van de Romagemeenschap: Association Vaša Prava (Your Rights); Local Democracy Foundation; Bosnia and Herzegovina Women's Network; Association of Citizens for Promotion of Roma Education—Otaharin; Kali Sara-Roma Information Centre; Romlen Kakani. Al deze organisaties zijn via allerhande projecten actief in de versterking van de sociale, educatieve, professionele, juridische situatie of de gezondheidstoestand van Roma.²²⁶

Ook de betrokkenheid van internationale actoren kan leiden tot een positieve impact voor Roma. Zo hebben de Raad van Europa en de EU in 2017 samen het zogenoemde ROMACTED-steunprogramma opgezet voor Roma, Ashkali en Egyptenaren in de hele westelijke Balkan met als doel de implementering en de efficiëntie van de beleidsplannen alsook de principes van goed bestuur en lokale participatie op het lokale niveau (en niet van bovenaf) te ondersteunen.²²⁷ Op 20 maart 2018 heeft de officiële lancering plaatsgevonden van het ROMACTED programma in Bijeljina, Brčko, Donji Vakuf, Gradiška, Kakanj, Prnjavor, Travnik, Tuzla, Visoko en Vukosavlje. In de daaropvolgende jaren heeft ROMACTED als drijvende kracht gefungeerd bij het opzetten van workshops met als doel het nationale actieplan lokaal beter te implementeren. Het ROMACTED-programma is gericht op het opbouwen van politieke wil en aanhoudende beleidsbetrokkenheid van lokale autoriteiten om democratisch lokaal bestuur en *empowerment* van lokale Romagemeenschappen te versterken.²²⁸

Concreet betekent dit ook dat in de periode 2018-2019 een groot aantal lokale initiatieven, samenwerkingsverbanden en synergiën op poten zijn gezet, zoals onder meer initiatieven in verband met huisvesting, energievoorzieningen, onderwijs, verkiezing van de Romavriendelijkste burgemeester van Bosnië-Herzegovina en de versterking van onderwijscapaciteiten voor Romakinderen.²²⁹

²²² AI, 22/02/2018, [url](#); EC, 17/04/2018, p.21, [url](#); USDoS, 11/03/2020, [url](#)

²²³ HRW, 17/01/2019, [url](#)

²²⁴ EC, 29/05/2019, p.55, [url](#)

²²⁵ EC, 19/10/2021, p.32, [url](#)

²²⁶ The World Bank, 2019, [url](#)

²²⁷ CoE, s.d., [url](#)

²²⁸ CoE, s.d., [url](#)

²²⁹ CoE, s.d., [url](#)

Op 19 oktober 2021 is in Bosnië-Herzegovina de tweede fase van het ROMACTED-programma "Promoting good governance and Roma empowerment at local level" gelanceerd.²³⁰

"ROMACTED II will serve to consolidate and expand efforts to improve the integration of Roma populations in local communities through enhanced participation in local policy-making and implementation of local actions. ROMACTED II will continue to assist the local authorities to integrate Roma specific dimensions/measures into the mainstream local policies, action plans related to these policies, budgets and public service delivery, thereby enhancing democratic participation and empowerment of local Roma communities."²³¹

Volgens een ngo die gratis juridische bijstand (zie 2.1.3.) verleent (Vasa Prava BiH) hebben Roma meer te kampen met de gevolgen van de COVID-19-pandemie dan andere gemarginaliseerde gemeenschappen. Ze zijn immers in de informele sector actief en hun kinderen hebben minder opties tot online les volgen.²³²

3.2. Huiselijk geweld

In het jaarrapport van het IHRO (2.3.1.) wordt het wettelijk kader voor de bescherming tegen en de bestraffing van huiselijk geweld geschetst:

"The legal framework governing the issue of domestic violence in Bosnia and Herzegovina is as follows: Protection against Domestic Violence Act of the Republika Srpska, Protection against Domestic Violence Act of the Federation of Bosnia and Herzegovina, Protection against Domestic Violence Act of the Brčko District of Bosnia and Herzegovina; and criminal legislation: Criminal Code of the Republika Srpska, Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina and Criminal Code of the Brčko District of Bosnia and Herzegovina. The Gender Equality Act stipulates that gender-based violence constitutes a criminal offence."²³³

Daarnaast heeft Bosnië op 27 juli 2013 het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld geratificeerd (Conventie van Istanboel).²³⁴

Naast het wettelijke kader om huiselijk geweld aan te pakken ontwikkelt Bosnië-Herzegovina ook al jarenlang een reeks strategieën en initiatieven tegen het fenomeen. Zo is men in de Republika Srpska reeds in 2012 gestart met een opleiding voor agenten om adequaat met situaties van huiselijk geweld te kunnen omgaan. In de Federatie heeft men in dat jaar een strategie voor de preventie en bestrijding van huiselijk geweld voor de periode 2013-2017 aangenomen.²³⁵

Er is op dat moment ook een *memorandum of understanding* afgesloten tussen de overheid en de negen opvanghuizen die door ngo's worden beheerd en die samen 200 slachtoffers kunnen herbergen.²³⁶

In juli 2015 is een "*Strategy for implementing the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence for the period 2015-2018*" aangenomen.²³⁷

²³⁰ CoE, 19/10/2021, [url](#)

²³¹ CoE, 19/10/2021, [url](#)

²³² HRW, 13/01/2021, [url](#)

²³³ IHRO, 03/2021, [url](#)

²³⁴ EC, 10/11/2015, [url](#)

²³⁵ EASO, 14/11/2016, [url](#)

²³⁶ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

²³⁷ EC, 10/11/2015, [url](#)

In 2018 is er opnieuw een *gender action plan* aangenomen voor de periode 2018-2022. Dit plan noemt de preventie van en strijd tegen gendergerelateerd geweld een prioriteit.²³⁸

Volgens het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC heeft de RS (entiteit) haar wetgeving inzake de bescherming tegen huiselijk geweld in lijn gebracht met de Conventie van Istanboel. De wetgeving is sinds 1 januari 2020 van kracht.²³⁹ In 2020 heeft de RS de mogelijkheden voorzien voor slachtoffers van huiselijk geweld om gebruik te kunnen maken van gratis juridische bijstand.²⁴⁰ De RS heeft ook een 2020-2024 strategisch plan voor de strijd tegen huiselijk geweld aangenomen.²⁴¹

De EC stelt in 2016 gebreken vast bij de uitvoering van de wetgeving inzake de preventie van en bescherming tegen huiselijk geweld. Er ontbreekt meer bepaald een geharmoniseerd systeem voor monitoring en het verzamelen van gegevens over gevallen van geweld tegen vrouwen. De diverse wetten ter voorkoming van huiselijk geweld in de verschillende entiteiten zijn ook niet geharmoniseerd.²⁴² Het aantal vluchthuizen voor slachtoffers van huiselijk geweld blijft volgens het EC-rapport van 2019 te gering. In dit rapport wordt er ook op gewezen dat het vooral de burgermaatschappij is die een sleutelrol vervult in het aanreiken van sociale dienstverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld (onder meer door het runnen van acht vluchthuizen).²⁴³

In 2021 schrijft de EC in het *Bosnia-Herzegovina Report* dat de bescherming en bijstand van slachtoffers door de instellingen moet verbeteren. Ook de vervolging van daders moet versneld worden.²⁴⁴

Ook volgens HRW (2020) blijft de overheid tekort schieten om het probleem van geweld op vrouwen aan te pakken, ondanks het wettelijke kader om gendergerelateerd geweld (en mensenhandel) te bestraffen en ondanks de ratificatie van de Istanboelconventie.²⁴⁵

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2020) blijft de politie (ondanks de gespecialiseerde training voor situaties van huiselijk geweld) van beide entiteiten vaak weigerachtig staan om families uiteen te halen door daders te arresteren.²⁴⁶ In 2021 schrijft het USDoS dat het probleem van het seksueel lastigvallen van vrouwen ernstig blijft. Vrouwen melden het zelden omdat ze geen systematische steun verwachten van de politie, welzijnscentra en ook geen strenge straffen van het gerecht voor de daders.²⁴⁷

In dit rapport staat nog dat vrouwelijke slachtoffers van verkrachting geconfronteerd worden met vooroordelen en discriminatie zowel in hun gemeenschappen als bij vertegenwoordigers van de overheid. Daders van huiselijk geweld worden in de praktijk nog steeds niet vaak uit de thuissituatie verwijderd, hoewel hiervoor wettelijke voorzieningen bestaan. Veroordeelde daders komen er vaak van af met boetes of voorwaardelijke straffen.²⁴⁸

Het jaarrapport van het IHRO schrijft over huiselijk geweld dat de COVID-19-pandemie negatieve gevolgen heeft gehad voor vrouwen en dat huiselijk geweld in Bosnië-Herzegovina toegenomen is terwijl de mogelijkheden om hulp te zoeken afgenomen zijn.²⁴⁹

²³⁸ USDoS, 11/03/2020, [url](#)

²³⁹ EC, 06/10/2020, [url](#)

²⁴⁰ CSSP, 13/07/2020, [url](#)

²⁴¹ EC, 19/10/2021, [url](#)

²⁴² EC, 09/11/2016, [url](#)

²⁴³ EC, 29/05/2019, p.52, [url](#)

²⁴⁴ EC, 19/10/2021, p.30, [url](#)

²⁴⁵ HRW, 17/01/2019, [url](#)

²⁴⁶ USDoS, 11/03/2020, p.24, [url](#)

²⁴⁷ USDoS, 30/03/2021, pp.26-28, [url](#)

²⁴⁸ USDoS, 30/03/2021, pp.26-28, [url](#)

²⁴⁹ IHRO, 03/2021, p.196, [url](#)

In het licht van de lacunes bij de autoriteiten in de aanpak van huiselijk geweld wijzen COI-bronnen op de belangrijke rol van de burgermaatschappij. Zo maakt het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport in 2016 melding van een groot aantal ngo's die proberen steun te bieden aan slachtoffers van huiselijk geweld. Negen van die ngo's hebben in 2015 ook een netwerk opgericht (Safe Network) dat vrouwen in nood kunnen contacteren via twee noodnummers (één per entiteit). De noodlijnen hadden eind juli van dat jaar al 2.500 oproepen ontvangen.²⁵⁰

In 2016 is UN Women een driejaarlijks programma begonnen in de strijd tegen huiselijk geweld. Een deel van het programma is erop gericht slachtoffers bij te staan door steun te verlenen aan overheidsinstellingen en ngo's uit verschillende sectoren.²⁵¹

De OVSE-vertegenwoordiging in Bosnië-Herzegovina heeft in 2019 campagne gevoerd om de gevallen van huiselijk geweld te melden en de SOS-telefoonlijnen breder bekend te maken. Voor de politie is het nummer 122 en voor de gratis SOS-lijnen 1264 in de Republika Srpska en 1265 in de federatie.²⁵²

Volgens een rapport van de ngo Civil Rights Defenders (2019) hebben vrouwelijke mensenrechtenactivisten veelal te kampen met onbegrip over hun activisme bij hun eigen familie:

"In particular, the commitment of women to the protection of human rights is often misunderstood by the family, given the traditional perception of the role of women in family and society. It is considered that a woman should take care of herself and her children. The risk to which a human rights defender is exposed is primarily related to her family life, where the support of parents, spouse or children is often lacking, as well as understanding and support from the society."²⁵³

3.3. LGBTI

In het *Bosnia and Herzegovina 2018 Report* van de EC wordt in verband met de rechten van LGBTI-persoon verwezen naar een specifieke harmonisering van de strafwetten op de verschillende niveaus (entiteiten, federaal). Voortaan zijn "seksuele oriëntering" en "genderidentiteit" overall in Bosnië als gronden erkend voor een haatmisdrijf. Sinds 2016 waren beide elementen ook al erkend als strafbare gronden voor discriminatie. Verder wordt in dit rapport verwezen naar specifieke trainingsprogramma's over de mogelijke problemen van LGBTI-persoon voor leden van de ordehandhaving en van het gerecht. Toch stelt ook deze bron dat de vervolging van haatcriminaliteit en haattaal onvoldoende blijft. Gewelddadige aanvallen op LGBTI-persoon hebben in de jaren voor 2018 niet geleid tot aanklachten.²⁵⁴

Ook volgens HRW zijn er in 2017 regelmatig meldingen van haatspraak, haatmisdaden en discriminatie geweest en is de reactie van de politie doorgaans ontoereikend. HRW citeert hiervoor het Sarajevo Open Centre (SOC), een LGBTI-organisatie.²⁵⁵ Volgens HRW is er in 2018 alvast één geval van haatmisdrijven tegen LGBTI-persoon doorgegeven aan het parket maar het is niet bekend in welk stadium van het onderzoek de zaak zich bevindt.²⁵⁶

Ook Amnesty International (AI) schrijft in haar jaarlijkse mensenrechtenrapport (2018) dat de politie faalt bij het grondig onderzoeken van daden van geweld en discriminatie van LGBTI-persoon.²⁵⁷

²⁵⁰ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

²⁵¹ UNWomen, 2016, [url](#)

²⁵² OSCE, 18/11/2019, [url](#)

²⁵³ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.32, [url](#)

²⁵⁴ EC, 17/04/2018, p.20, [url](#)

²⁵⁵ HRW, 18/01/2018, [url](#)

²⁵⁶ HRW, 17/01/2019, [url](#)

²⁵⁷ AI, 22/02/2018, [url](#)

In een rapport (2019) van de ngo Civil Rights Defenders is sprake van vijf gevallen van activisten die opkomen voor de rechten van LGBTI en die ernstig bedreigd zijn geweest zonder dat de politie zo'n dreigementen ernstig heeft genomen.²⁵⁸

Ook in het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2019) staat dat aanvallen en andere criminele feiten die tegen LGBTI-persoon gericht zijn met vertraging en op inadequate wijze vervolgd worden. In dit rapport is ook sprake van situaties van huiselijk geweld tegen LGBTI-persoon alsook geweld of discriminatie in de context van school of werkplaats.²⁵⁹

In september 2019 is de eerste LGBTI-pride gehouden in Sarajevo. Deze is zonder incidenten verlopen, ondanks een aantal tegenbetogingen.²⁶⁰

In het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC is er sprake van de ontwikkeling van een plan in verband met de rechten van LGBTI maar dit plan moet nog aangenomen worden.²⁶¹

Volgens het jaarrapport van ILGA (2021) zijn de belangrijkste problemen voor de LGBTI-gemeenschap huiselijk- en intrafamiliaal geweld.²⁶² Het kanton Sarajevo heeft in februari 2020 een gender-actieplan aangenomen waarin ook sprake is van LGBTI-persoon. De bedoeling van het plan is onder meer om – in de context van haatmisdrijven tegen LGBTI-persoon - procedures voor de samenwerking tussen politie en parket op poten te zetten.²⁶³

In augustus 2021 hebben de autoriteiten beloofd om de aangekondigde protestdemonstratie van een moslimcampagnegroep tegen de Pride Parade in Sarajevo te verbieden. Uiteindelijk vinden beide betogingen op een vreedevolle manier plaats.²⁶⁴²⁶⁵

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat het actieplan in verband met de rechten van de LGBTI-persoon klaar is, maar nog op goedkeuring van de Raad van ministers wacht. Volgens dit rapport is de vervolging van haatmisdrijven tegen LGBTI-persoon nog steeds onvoldoende. Het Sarajevo Open Centre heeft dertien haatincidenten geregistreerd (inclusief gevallen van huiselijk geweld).²⁶⁶

3.4. Journalisten, activisten, vrijheid van meningsuiting

De vrijheid van meningsuiting (waaronder de persvrijheid) is gewaarborgd door de Grondwet en andere wetgeving (zie 2.1.).²⁶⁷ Ook het rapport van de organisatie Civil Rights Defenders (2019) stelt dat de rechten van de media voorzien zijn door de grondwettelijke verankering van de vrijheid van meningsuiting en door wetten die specifiek het werk van de media reguleren.²⁶⁸

Volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) zijn in Bosnië-Herzegovina onafhankelijke media actief en brengen deze een wijde verscheidenheid aan opinies.²⁶⁹ Deze bron wijst in 2017 echter op een verband tussen enerzijds de verslechterende politieke situatie, etnische en politieke allianties tussen politici en media en anderzijds een groeiende intolerantie tegenover journalisten die

²⁵⁸ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.35, [url](#)

²⁵⁹ USDoS, 13/03/2019, [url](#)

²⁶⁰ Freedom House, 25/06/2020, [url](#); USDoS, 11/03/2020, [url](#)

²⁶¹ EC, 06/10/2020, p.33, [url](#)

²⁶² ILGA Europe, 19/02/2021, [url](#)

²⁶³ ILGA Europe, 19/02/2021, [url](#)

²⁶⁴ Balkan Insight, 10/08/2021, [url](#)

²⁶⁵ Balkan Insight, 14/08/2021, [url](#)

²⁶⁶ EC, 19/10/2021, [url](#)

²⁶⁷ EC, 29/05/2019, [url](#)

²⁶⁸ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.30, [url](#)

²⁶⁹ USDoS, 30/03/2021, p.9, [url](#)

“ongunstige” berichtgeving publiceren.²⁷⁰ Ook volgens een rapport van de Civil Rights Defenders (2019) zijn de media veelal in het systeem gekaapt, net zoals de ngo’s en de staat zelf (zie 1.). Het gevolg is dat journalisten vaak aan zelfcensuur doen:

“A lot depends on funds and the media are pretty much captured in the system as it is in BiH, just as the state itself is captured and NGOs. In addition, freedom of the media is restricted because it is often politically influenced, causing journalists to self-censor their work and their profession.” The interviewees state that political and financial pressure on the media has increased, as witnessed by a large number of attacks on the media by politicians as well as alleged wiretapping of journalists. The attacks in the previous period happened mostly in the RS. Increasingly, citizens justify violence against journalists in BiH. According to the research by BH Journalists, as many as 21% of BiH citizens justify violence against journalists.²⁷¹

De COI-bronnen melden ook al jarenlang gevallen van intimidatie, pesterijen en bedreigingen op journalisten. Deze bedreigingen en aanvallen op journalisten hebben de voorbije jaren regelmatig gewelddadige vormen aangenomen. Volgens HRW (2019) zijn er in 2018 zeven fysieke aanvallen voorgevallen tegen journalisten. Sommige gevallen zijn door de politie onderzocht en aan het parket overgemaakt, maar er zijn in dat jaar geen veroordelingen gevolgd. Een aanval in augustus 2018 op Vladimir Kovačević (journalist bij BN TV) wordt door de politie wel als een poging tot moord beschouwd. Het IHRO heeft in 2018 negen klachten over fysieke aanvallen ontvangen.²⁷²

In het jaarrapport van HRW (2020) staat dat gevallen van agressie (verbale bedreigingen, politieke druk, fysieke aanvallen, doodsb bedreigingen) op journalisten blijven voorvallen maar ook dat de politie deze gevallen pro-actiever en met meer engagement heeft aangepakt dan in het verleden. Ook andere overheidsinstellingen hebben hierover beter gecommuniceerd. Een aantal gevallen zijn daadwerkelijk behandeld door het parket en in augustus 2019 is er sprake van vier effectieve veroordelingen van daders van geweld op journalisten door het gerecht. Een zekere Marko Čolić heeft een gevangenisstraf van vier jaar gekregen voor de moordpoging op Vladimir Kovačević.²⁷³

In het *Bosnia and Herzegovina 2020 Report* van de EC staat dan weer dat de autoriteiten de aanvallen op journalisten minimaliseren. Het rapport citeert een belangenvereniging van journalisten (BH Novinari) die in 2019 negen gevallen van fysiek geweld en acht doodsb bedreigingen heeft geregistreerd.²⁷⁴ Ook in 2020 is er het hele jaar door sprake geweest van aanvallen op de professionele integriteit van de journalisten.²⁷⁵

Volgens gegevens in het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) hebben de autoriteiten in de periode 2006-2020 ongeveer 30 % van de daden van de gerapporteerde strafrechtelijke feiten tegen journalisten vervolgd en hebben ze meer dan één derde van de schendingen van de rechten van journalisten onderzocht. In dit rapport wordt dit als een teken gezien van de inefficiënte aanpak van aanvallen op journalisten:

“Intimidation and threats against journalists continued during the year. Cases of violence and death threats against journalists were recorded as well. Intimidation and politically motivated litigation against journalists for their unfavorable reporting on government leaders and authorities also continued. As of July the FMHL recorded seven cases involving alleged violations of journalists’ rights and freedoms, four death threats, and two physical assaults. According to data from BH Journalists covering the period from 2006 to 2020, authorities prosecuted approximately 30 percent of criminal

²⁷⁰ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

²⁷¹ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.31, [url](#)

²⁷² HRW, 17/01/2019, [url](#); EC, 29/05/2019, [url](#)

²⁷³ HRW, 13/01/2021, [url](#)

²⁷⁴ EC, 06/10/2020, p.28, [url](#)

²⁷⁵ USDoS, 30/03/2021, p.10, [url](#)

acts reported against journalists and investigated more than one-third of the alleged violations of journalists' rights, illustrating that inefficient investigations into attacks against journalists by police and prosecutors' offices continued."²⁷⁶

Volgens Freedom House is er anno 2021 nog altijd sprake van politieke druk, pesterijen, bedreigingen en aanvallen op journalisten terwijl ze hun werk uitvoeren.²⁷⁷

In het *Bosnia and Herzegovina 2021 Report* van de EC staat dat er geen vooruitgang is bij het garanderen van de vrijheid van meningsuiting en van de media of bij de bescherming van journalisten tegen bedreigingen of geweld:

"No progress was made on guaranteeing freedom of expression and of the media, on protecting journalists against threats and violence by ensuring an appropriate judicial follow-up, nor on ensuring the financial sustainability of the public broadcasting system. Challenges persist as regards the freedom of assembly, particularly in the Republika Srpska entity, where activists have been subjected to intimidation and judicial prosecution."²⁷⁸

Al sinds vele jaren worden journalisten ook geconfronteerd met politiek gemotiveerde klachten bij het gerecht. Het gaat over klachten omwille van smaad.²⁷⁹ Ook in 2020 zijn journalisten geconfronteerd met klachten voor smaad met de bedoeling hen het zwijgen op te leggen.²⁸⁰

Hoewel gevallen van smaad in Bosnië-Herzegovina niet langer strafrechtelijk vervolgd kunnen worden wordt volgens het jaarlijkse USDoS-mensenrechtenrapport (2021) een groot aantal journalisten hiervoor nog steeds aangeklaagd, wat vaak resulteert in extreme hoge financiële boetes:

"While the country has decriminalized defamation, a large number of complaints continued to be brought to court against journalists, often resulting in extremely high monetary fines. Noteworthy court decisions against journalists included temporary bans on the posting or publication of certain information as well as very high compensatory payments for causing 'mental anguish'."²⁸¹

Er zijn in Bosnië-Herzegovina verschillende ngo's die proberen gevallen van agressie, bedreigingen of aanvallen op journalisten te registreren en op te volgen. Zo is er BH Novinari, een organisatie die jaarlijks het aantal geregistreerde aanvallen op journalisten bekendmaakt.²⁸² Ook het IHRO ontvangt jaarlijks klachten over aanvallen op journalisten en rapporteert deze.²⁸³ De journalistenvereniging van Bosnië-Herzegovina heeft volgens AI (2021) in 2020 ongeveer 30 gevallen van ernstige schendingen van de persvrijheid (onder meer doodsb bedreigingen van persmensen) geregistreerd.²⁸⁴ Het OVSE-netwerk van mensenrechtenactivisten monitort gevallen van bedreigingen tegen journalisten in het hele land en volgt de behandeling ervan door de autoriteiten strikt op. De OVSE steunt ook de Free Media Helpline van de BiH Association of Journalists en monitort ontwikkelingen in smaadzaken tegen journalisten.²⁸⁵

De ngo Civil Rights Defenders stelt dat aanvallen op journalisten vooral in de RS plaatvinden. Deze organisatie merkt nog op dat burgers in Bosnië-Herzegovina dit soort aanvallen steeds meer gerechtvaardigd vinden.²⁸⁶

²⁷⁶ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

²⁷⁷ Freedom House, 03/03/2021, [url](#); Freedom House, 08/06/2021, [url](#)

²⁷⁸ EC, 19/10/2021, [url](#)

²⁷⁹ USDoS, 03/03/2017, [url](#)

²⁸⁰ HRW, 13/01/2021, [url](#)

²⁸¹ USDoS, 30/03/2021, [url](#)

²⁸² BH Novinari, [website], s.d., [url](#)

²⁸³ EC, 19/10/2021, [url](#)

²⁸⁴ AI, 07/04/2021, [url](#)

²⁸⁵ OSCE, s.d., [url](#)

²⁸⁶ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.31, [url](#)

Ook volgens Freedom House (2019) zijn de omstandigheden voor journalisten in de RS repressiever dan in de rest van het land. In april 2019 is bij voorbeeld de prominente regeringscriticus Slaviša Krnić in een hinderlaag gelokt en vermoord. Er is weinig bekend geraakt over motieven en de mogelijke opdrachtgevers.²⁸⁷

In 2020 beslist een procureur in de Republika Srpska om geen vervolging in te stellen in een zaak waarbij een journaliste met doodsbedreigingen geconfronteerd is:

“Reporters Without Borders (RSF) condemns the decision by a prosecutor in Republika Srpska to drop all proceedings against the man who threatened to murder the Editor-in-Chief of the eTrafika news site.”²⁸⁸

Volgens een artikel in Le Courier des Balkans (2021) valt de president van de RS, Dodik, journalisten, activisten en al wie een bedreiging vormt voor zijn zakenbelangen openlijk aan. Sommigen onder hen hebben de Republika Srpska moeten verlaten.²⁸⁹

In verband met de bescherming van mensenrechtenactivisten schrijft de ngo Civil Rights Defenders in 2019 dat Annex 6 van bijzonder belang is. De ngo somt expliciet alle rechten op die de Dayton-akkoorden voor mensenrechtenactivisten garanderen:

“More specifically of relevance for Human Rights Defenders s, Annex 6 of the BiH Constitution refers to the Human Rights Agreement, which guarantees to all persons in BiH the highest level of internationally recognized human rights and fundamental freedoms, including the rights and freedoms enshrined in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols, as well as other international agreements specifically listed in the Appendix to this Annex.”²⁹⁰

Volgens het rapport worden mensenrechtenactivisten niettemin nog altijd geconfronteerd met geweld, haataal, fysieke en psychologische pesterijen. De toestand van de rechtsstaat leidt, volgens de ngo, in sommige gevallen tot straffeloosheid.²⁹¹ In het rapport staat anderzijds ook geschreven dat mensenrechtenactivisten die bedreigd worden of fysiek zijn aangevallen doorgaans een heel positieve en professionele samenwerking ervaren met de operationele politiediensten. Het is eerder in latere stadia dat het onderzoek en de vervolging van daders niet meer doeltreffend zijn.

“According to the interviewees who have reported personal threats or physical assaults to the police, the prosecution is generally very inefficient. The persecutors almost never get identified. The ones who do get identified go through the hearings procedure, but this is where the process ends because investigations and investigative steps are often not equally effective when violations of human rights defenders by the state and non-state actors occur - the perpetrators are rarely punished, the process is long and “on-going”, no information is provided, and most often, the victim forgets and gives up, and authorities are often hoping that this will happen. All interlocutors stress that they have had positive and professional cooperation with the police, i.e. the operational part of the police. “We had a situation where we were being followed by some cars and harassed, but we could not prove such things, all because we are an organisation that monitors the work of the justice sector by monitoring hate crimes [proceedings], and then I have to emphasize that we had good cooperation with the police [...] [and they were supportive]. In situations where we work on issues such as anti-discrimination, we come across obstacles, i.e. resistance by some civil servants who are not allowed by their moral or religious principles to accept, for example, representatives of the LGBTI+ population. Also, the very framework in which NGO works is not tailored to NGO

²⁸⁷ Freedom House, 25/06/2020, [url](#)

²⁸⁸ RWB, 23/07/2020, [url](#)

²⁸⁹ Le Courier des Balkans, 27/05/2021, [url](#)

²⁹⁰ Civil Rights Defenders, 12/2019, pp. 28-29, [url](#)

²⁹¹ Civil Rights Defenders, 12/2019, p.27, [url](#)

because they are viewed as business entities, because many do not understand the concept of NGO.”²⁹²

In de voorbije twee jaar heeft de politie van Banja Luka minstens 160 klachten neergelegd tegen activisten betrokken bij de zaak van David Dragicevic, wat als openlijke intimidatie gezien wordt.

“In less than two years, the Banja Luka police has filed at least 160 charges against activists seeking justice in the Dragicevic case – which experts see this as open intimidation of free citizens by the Bosnian Serb authorities.”²⁹³

---

²⁹² Civil Rights Defenders, 12/2019, p.34, [url](#)

²⁹³ Balkan Insight, 23/06/2021, [url](#)

Samenvatting

De bestuurlijke inrichting van Bosnië-Herzegovina is in 1995 uitgetekend door de onderhandelaars van het Dayton-akkoord. Er is sprake van een federale parlementaire democratie bestaande uit twee grotendeels zelfstandige landsdelen (plus een district). De diverse gemeenschappen leven intussen al 25 jaar in vrede samen, weliswaar nog steeds onder toezicht van een Hoge Vertegenwoordiger die moet waken over het standhouden van het Dayton-akkoord.

De internationaal afgesproken structuur van Bosnië-Herzegovina vormt echter in toenemende mate een obstakel voor een duurzame verdere ontwikkeling van het land. De verkozen Bosnische leiders hebben immers geen gezamenlijke visie over de toekomst van hun land. De verschillende regeringen blijven elkaar voortdurend blokkeren en zijn vaak pas onder internationale druk tot samenwerking en hervormingen in staat. De leiders van de RS streven openlijk naar onafhankelijkheid.

Een duidelijk voorbeeld van de blokkering van de ontwikkeling van Bosnië-Herzegovina is dat de Bosnische leiders geen wil tonen om de kieswetgeving in lijn te brengen met een aantal vonnissen van het EHRM. Ze proberen zo om hervormers en multi-etnische oppositiepartijen van de macht te houden. Nationalistische politici lokken ook voortdurend interetnische spanningen uit en creëren zo een vijandige, twistzieke sfeer. De afscheidingsretoriek van president Milorad Dodik wordt hierbij gezien als de meest ontwrichtende politieke factor van het land. In het najaar van 2021 heeft de Hoge Vertegenwoordiger voor de mogelijkheid gewaarschuwd dat het vredesakkoord van 1995 niet langer stand zal houden.

Bovendien werken de steeds meer onderling van elkaar afgesloten economische en politieke systemen in Bosnië-Herzegovina een fenomeen in de hand dat ook in de andere landen van de westelijke Balkan zichtbaar wordt: *state capture* of het kapen van de staat. Hiermee wordt bedoeld dat in deze landen een dermate grote verwevenheid tussen economische en politieke elites gegroeid is, dat de basisstructuren van de staat (de wetgevende, uitvoerende en gerechtelijke machten) eerder het eigenbelang van de elites dan het belang van de maatschappij dienen. Er is in deze landen meer en meer sprake van een symbiose van georganiseerde misdaad en *high level* corruptie waarbij een frauduleus ecosysteem gecreëerd wordt dat machthebbers verrijkt en beschermt.

Annex 6 van het Daytonakkoord verzekert intussen wel zonder meer het wetgevende en institutionele raamwerk voor de mensen- en grondrechten in Bosnië-Herzegovina. Ook via de Grondwet en de ratificatie van alle belangrijke Europese en internationale mensenrechteninstrumenten worden de mensenrechten voor iedereen formeel op het hoogste niveau beschermd. Ze zijn rechtsreeks afdwingbaar en hebben prioriteit op alle andere bestaande wetgeving.

De civiele autoriteiten hebben nog steeds de effectieve controle over de veiligheidsdiensten. De werking van de politie is zonder meer gericht op het creëren van een veilige omgeving voor de hele bevolking. Eventuele arrestaties gebeuren op basis van gerechtelijke bevelen of conform de wettelijke voorschriften. Burgers kunnen altijd hun eventuele klachten over de politie laten onderzoeken.

De Grondwet voorziet het recht op een eerlijk proces (in burgerlijke en strafzaken). De gebruikelijke internationale rechten en standaarden bij deze gerechtelijke procedures zijn voorzien en worden door de autoriteiten gerespecteerd en gehandhaafd. Gratis juridische bijstand kan voorzien worden door zowel het ministerie van Justitie als door ngo's.

Individen en organisaties kunnen steeds een zaak aanspannen bij binnenlandse rechtbanken en daarbij steeds beroep aantekenen (tot op het niveau van het Grondwettelijk Hof en zo nodig ook bij het EHRM). Naast de wettelijke voorzieningen binnen de gewone rechtsgang zijn er nog verschillende andere, onafhankelijke instellingen die waken over de promotie en bescherming van de mensenrechten. De belangrijkste hiervan is het IHRO, dat verschillende toegankelijke, lokale kantoren heeft en daar jaarlijks talloze klachten in ontvangst neemt en behandelt.

De overheid heeft in de voorbije decennia wetgeving, actieplannen en strategieën ontwikkeld om een aantal specifieke situaties aan te pakken zoals corruptie in de samenleving, discriminatie van Roma, huiselijk geweld, discriminatie en haatcriminaliteit tegen LGBTI, of aanvallen op journalisten en activisten.

De democratische en politieke toestand van het land in het algemeen en de complexe structuur in het bijzonder kunnen er evenwel voor zorgen dat er in de praktijk nog vele tekortkomingen opduiken bij de implementering van deze wetgeving en bij alle actieplannen en strategieën. Zo beschikt Bosnië-Herzegovina weliswaar over een institutioneel, wetgevend en strategisch kader tegen corruptie maar het gerecht concentreert zich eerder op kleinschalige corruptie dan op *high level* corruptie. Er zijn ook nog tekortkomingen op het gebied van de wetgeving tegen discriminatie (vb. het gescheiden onderwijs), de werking van de veiligheidsdiensten (fragmentarisering, gebrek aan coördinatie en overlappende verantwoordelijkheden, weigerachtigheid tot interventie in specifieke situaties) of de werking van het gerecht (politisering, inefficiëntie, onredelijk lange behandelingstermijnen).

In het licht van de lacunes en tekortkomingen van de autoriteiten wijzen de bronnen op het belang van de burgermaatschappij die vrij en robuust aanwezig is in Bosnië-Herzegovina. Er zijn talloze ngo's die eventuele deficiënties bij de autoriteiten monitoren. Verder kunnen deze ngo's ook eventuele slachtoffers van mensenrechtenschendingen bijstaan wanneer ze de bescherming van de veiligheidsdiensten en het gerecht nodig hebben.

Bibliografie

Geschreven en audiovisuele bronnen

- Aljazeera, *Bosnia-Herzegovina court rules not to hand Keskin over to Turkey*, 17/12/2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/12/bosnia-herzegovina-court-rules-hand-keskin-turkey-191217065837153.html> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Amnesty International (AI), *Bosnia and Herzegovina 2017/18*, 22/02/2018, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/bosnia-and-herzegovina/report-bosnia-and-herzegovina/>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Amnesty International (AI), *Bosnia and Herzegovina 2020*, 07/04/2021, <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/bosnia-and-herzegovina/report-bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Associated Press (AP), *Video prompts Bosnians to protest judicial corruption*, 29/05/2019, <https://apnews.com/4c5671b3193e4f98aea62989d53e1a5b> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- B92, *The European Parliament adopted a Resolution on Bosnia and Herzegovina*, 24/06/2021, https://www.b92.net/enq/news/region.php?yyyy=2021&mm=06&dd=24&nav_id=111094 [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia Chief Prosecutor Gordana Tadić Axed for 'Negligence'*, 26/07/2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/26/bosnia-chief-prosecutor-gordana-tadic-axed-for-negligence/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia Federation Prime Minister Detained in 'Respirators' Affair'*, 29/05/2020, <https://balkaninsight.com/2020/05/29/bosnia-federation-prime-minister-detained-in-respirators-affair/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia's Electoral Reform Logjam Defies West's Weak Diplomacy*, 14/07/2021, <https://balkaninsight.com/2021/07/14/bosnias-electoral-reform-logjam-defies-wests-weak-diplomacy/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia's Federation Entity Finally Forms New Parliament*, 20/02/2019, <https://balkaninsight.com/2019/02/20/bosnias-federation-entity-finally-forms-new-parliament/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Balkan Insight, *Bosnia's Institutions Must Take Lead in Implementing ECHR Judgements*, 07/01/2021, <https://balkaninsight.com/2021/01/07/bosnias-institutions-must-take-lead-in-implementing-echr-judgements/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Bosnia's Post-Election Deadlock Has No End in Sight*, 31/01/2019, <https://balkaninsight.com/2019/01/31/bosnia-s-post-election-deadlock-has-no-end-in-sight-01-31-2019/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Balkan Insight, *Bosnian Religious Group to Protest Against Sarajevo LGBT Pride*, 10/08/2021, <https://balkaninsight.com/2021/08/10/bosnian-religious-group-to-protest-against-sarajevo-lgbt-pride/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Council of Europe Assembly to Suspend Bosnia's Membership*, 24/06/2019, <https://balkaninsight.com/2019/06/24/council-of-europe-assembly-to-suspend-bosnias-membership/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Balkan Insight, *Freedom House Moves Kosovo up - Bosnia, Macedonia Down*, 28/01/2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/four-countries-in-balkans-ranked-partly-free-by-freedom-house>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

- Balkan Insight, *NATO Remains Obstacle to Bosnia Forming New Government*, 17/04/2019, <https://balkaninsight.com/2019/04/17/nato-remains-obstacle-to-bosnia-forming-new-government/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Balkan Insight, *Police 'Targeting' of Bosnia Rights Activists Goes Unpunished*, 23/06/2021, <https://balkaninsight.com/2021/06/23/police-targeting-of-bosnia-rights-activists-goes-unpunished/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *Sarajevo's Pride Parade Calls For More Rights for LGBT Community*, 14/08/2021, <https://balkaninsight.com/2021/08/14/sarajevos-pride-parade-calls-for-more-rights-for-lgbt-community/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Balkan Insight, *What does Bosnian Serb strongman Milorad Dodik really want?*, 08/11/2021, <https://balkaninsight.com/2021/11/08/what-does-bosnian-serb-strongman-milorad-dodik-really-want/> [geraadpleegd op 14/12/2021]
- Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), *BTI 2018 Country Report - Bosnia and Herzegovina*, 31/01/2018, https://www.ecoi.net/en/file/local/1427398/488285_en.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI), *BTI 2020 Country Report - Bosnia and Herzegovina*, 29/04/2020, https://www.bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_BIH.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Civicus, *Inconsistent Police Responses to protests : female journalist receives death threats*, 16/10/2020, <https://monitor.civicus.org/updates/2020/10/16/inconsistent-police-responses-protests-female-journalist-receives-death-threats/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Civil Rights Defenders, *Human Rights Defenders in the Western Balkans*, 12/2019, https://crd.org/wp-content/uploads/2020/06/200611_HRD-REPORTS-ALL_ENGa_Web_Redused.pdf [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Civil Society Strengthening Platform (CSSP), *B&H: Women Victims of Violence Recognized as Beneficiaries of Free Legal Aid/BiH: Žene žrtve nasilja prepoznate kao korisnice besplatne pravne pomoći*, 13/07/2020, <https://cssplatform.org/bh-women-victims-of-violence-recognized-as-beneficiaries-of-free-legal-aid-bih-zene-zrtve-nasilja-prepoznate-kao-korisnice-besplatne-pravne-pomoci> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Clingendael Institute, *The destructive effects of state Policy Brief capture in the Western Balkans EU enlargement undermined*, 20/09/2020, https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-09/Policy_brief_Undermining_EU_enlargement_Western_Balkans_September_2020.pdf, [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Council of Europe (CoE) - Commissioner for Human Rights, *Report by Niels Muiznieks*, 07/11/2017, https://www.ecoi.net/en/file/local/1418636/1226_1512033433_16807642b1.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Council of Europe (CoE) - Parliamentary Assembly, *Alternatives to Europe's substandard IDP and refugee collective centres*, 05/05/2014, http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1399971724_xrefviewpdf.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Council of Europe (CoE) - Parliamentary Assembly, *Alternatives to Europe's substandard IDP and refugee collective centres*, 05/05/2014, http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1399971724_xrefviewpdf.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Council of Europe (CoE), *Council of Europe anti-torture Committee publishes report on its 2019 visit to Bosnia and Herzegovina*, 14/09/2021, <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-its-2019-visit-to-bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Council of Europe, Bosnia and Herzegovina, s.d., <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Council of Europe, *Bosnia and Herzegovina: little progress in the implementation of recommendations on local and regional democracy*, 03/07/2019, <https://www.coe.int/en/web/congress/-/bosnia-and-herzegovina-little-progress-in-the-implementation-of-recommendations-on-local-and-regional-democracy> [geraadpleegd op 20/08/2020]

- Council of Europe, *Newsroom*, s.d. <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/newsroom/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Council of Europe, *Romacted II Kick off in Bosnia and Herzegovina*, 19/10/2021, <https://pjp-eu.coe.int/en/web/roma-local-governance/-/romacted-ii-kick-off-in-bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 14/12/2021]
- Council of Europe (CoE), *Assessment of the efficiency of the Institution of human rights ombudsman of Bosnia and Herzegovina*, 5/2018, <https://rm.coe.int/assessment-of-the-efficiency-of-the-institution-of-ombudsman/16808f13be> [geraadpleegd op 14/12/2021]
- EBL News - Europe Balkan Latest News, *Bosnian constitutional court annuls Republika Srpska referendum result*, 01/12/2016, <https://eblnews.com/news/balkan/bosnian-constitutional-court-annuls-republika-srpska-referendum-result-46660>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Euronews, *Alleged police brutality in Bosnia and Herzegovina could be torture, says Council of Europe*, 14/09/2021, <https://www.euronews.com/2021/09/14/alleged-police-brutality-in-bosnia-and-herzegovina-could-be-torture-says-council-of-europe> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- European Asylum Support Office (EASO), *Country of Origin Information Report Bosnia and Herzegovina Country Focus*, 14/11/2016, https://www.ecoi.net/en/file/local/1024002/2162_1479371345_easo-coi-report-bih-final-final-201611.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]
- European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina on its European path*, 19/10/2021, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-10/18102021_factograph_bosnia_and_herzegovina.pdf, [geraadpleegd op 28/10/2021]
- European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina 2021 Report*, 19/10/2021, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2021-10/Bosnia%20and%20Herzegovina%202021%20report.PDF>, [geraadpleegd op 28/10/2021]
- European Commission (EC), *Bosnia and Herzegovina 2020 Report*, 06/10/2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/bosnia_and_herzegovina_report_2020.pdf [geraadpleegd op 28/10/2021]
- European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) CoE, *ECRI Conclusions on the Implementation of the Recommendations in respect of Bosnia and Herzegovina subject to interim follow-up*, 19/03/2020, <https://rm.coe.int/ecri-conclusions-on-the-implementation-of-the-recommendations-in-respe/16809cde0e> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- European Commission, *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, 6/2/2018, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- European Commission, *Analytical Report - Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union*, 29/05/2019, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-bosnia-and-herzegovina-analytical-report.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- European Commission, *Bosnia and Herzegovina 2016 Report*, 09/11/2016, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_bosnia_and_herzegovina.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- European Commission, *Bosnia and Herzegovina Progress Report 2015*, 10/11/2015, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_bosnia_and_herzegovina.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- European Commission, *Commission Staff Working Document, Bosnia and Herzegovina 2018 Report, Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2018 Communication on EU Enlargement Policy*, 17/04/2018, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf> [geraadpleegd op 24/04/2018]

European Commission, *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-15*, 08/10/2014, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_en.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

European Commission (EC), *2021 Enlargement package: European Commission assesses and sets out reform priorities for the Western Balkans and Turkey*, 19/10/2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5275, [geraadpleegd op 28/10/2021]

European Network of Human Rights Institutions (ENNHRI), *Human Rights Ombudsmen of Bosnia and Herzegovina*, s.d., <https://ennhri.org/our-members/bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 14/12/2021]

European Parliament (EP), *Strong support for Bosnia and Herzegovina's integration into the European Union*, 24/06/2021, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210621IPR06635/strong-support-for-bosnia-and-herzegovina-s-integration-into-the-european-union> [geraadpleegd op 20/09/2021]

European Union Force in Bosnia and Herzegovina, [website], s.d., <http://www.euforbih.org/eufor/index.php> [Geraadpleegd op 20/08/2020]

European Western Balkans, *Elections in Bosnia and Herzegovina: Who won and what it means for the future?*, 16/10/2018, <https://europeanwesternbalkans.com/2018/10/16/elections-bosnia-herzegovina-won-means-future/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

European Western Balkans, *The issue of NATO integration hinders the formation of the BiH government*, 22/08/2019, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/08/22/the-issue-of-nato-integration-hinders-the-formation-of-the-bih-government/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

European Western Balkans, *Transparency International: Corruption is on the rise in the Western Balkans*, 04/02/2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/02/04/transparency-international-corruption-is-on-the-rise-in-the-western-balkans/> [geraadpleegd op 20/09/2021]

European Western Balkans, *Western Balkan countries successfully adopt anti-corruption laws, do not implement them effectively*, 06/05/2021, <https://europeanwesternbalkans.com/2021/05/06/western-balkan-countries-successfully-adopt-anti-corruption-laws-do-not-implement-them-effectively/> [geraadpleegd op 20/09/2021]

France24, *Bosnia's Serb leader Dodik unveils plans to dismantle 'failed country'*, 22/10/2021, <https://www.france24.com/en/live-news/20211022-bosnia-s-serb-leader-dodik-unveils-plans-to-dismantle-failed-country> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Freedom House, *Bosnia and Herzegovina Country report - Freedom in the World 2016*, 18/08/2016, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Bosnia and Herzegovina*, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/freedom-world/2019> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 - Bosnia and Herzegovina*, 25/06/2020, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2021 Bosnia Herzegovina*, 03/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Freedom House, *Freedom in the World report 2017 Bosnia and Herzegovina*, 12/07/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Freedom House, *Nations in Transit 2021 Bosnia and Herzegovina*, 08/06/2021, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/nations-transit/2021> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Freedom House, *Nations in Transit Report 2017 Bosnia Herzegovina*, 03/04/2017, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Freedom House, *Nations in transit report Bosnia and Herzegovina 2018*, 11/04/2018, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 27/08/2019]

Freedom House, *Nations in Transit*, 06/05/2020, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-04/05062020_FH_NIT2020_vfinal.pdf [Geraadpleegd op 20/08/2020]

- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2015- Bosnia and Herzegovina*, 29/01/2015, <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2018 Bosnia and Herzegovina*, 18/01/2018, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/bosnia-and-herzegovina>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2019 - Events of 2018. Country Summary – Bosnia and Herzegovina*, 17/01/2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2020 - Events of 2019. Country Summary - Bosnia and Herzegovina*, 14/01/2020, <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2021 Bosnia and Herzegovina*, 13/01/2021, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Human Rights Watch, *Bosnia should immediately close inhumane migrant camp*, 19/10/2019, <https://www.hrw.org/news/2019/10/19/bosnia-should-immediately-close-inhumane-migrant-camp> [G-geraadpleegd op 20/08/2020]
- ILGA Europe, *Annual review of the Human Rights Situation of Lesbian, gay, bisexual, and Intersex People in Bosnia and Herzegovina covering the Period of January to December 2020*, 19/02/2021, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2021/bosnia_and_herzegovina.pdf [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *BiH: The number of indictments in corruption cases was reduced by half*, 25/08/2021, <https://balkan.eu.com/bih-the-number-of-indictments-in-corruption-cases-was-reduced-by-half/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Independent Balkan News Agency (IBNA), *Republika Srpska should abolish the death penalty*, 10/10/2017, <http://www.balkan.eu.com/republika-srpska-should-abolish-the-death-penalty/>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Independent Balkan News agency (IBNA), *US support new High Representative to BiH*, 01/06/2021, <https://balkan.eu.com/us-support-new-high-representative-to-bih/> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Independent Balkan News Agency, *BiH Court ruled against the extradition of BiH citizens to Turkey*, 01/11/2019, <https://balkan.eu.com/bih-court-ruled-against-the-extradition-of-bih-citizens-to-turkey/>[geraadpleegd op 20/08/2020]
- Independent Balkan News Agency, *Death penalty officially removed from Republika Srpska Constitution*, 04/11/2019, <https://balkan.eu.com/death-penalty-officially-removed-from-republika-srpska-constitution/> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Institute for War & Peace Reporting (IWPR), *Bosnian Census Risks Deepening Ethnic Rifts*, 06/12/2013, <http://iwpr.net/report-news/bosnian-census-risks-deepening-ethnic-rifts>, [geraadpleegd op 22/02/2018]
- Institution of the Human Rights Ombudsman of Bosnia Herzegovina (IHRO), *Annual Report on the Results of the activities of human rights ombudsman institution of Bosnia Herzegovina for 2020*, 03/2021, https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2021030808580995eng.pdf [geraadpleegd op 14/12/2021]
- Konrad-Adenauer-Stiftung, *Länderbericht Bosnien und Herzegowina*, 6/2020, <https://www.kas.de/documents/252038/7938566/Nach+zwölf+Jahren+erstmalig+Kommunalwahlen+in+Bosnien+und+Herzegowina+qeplant.pdf/2f27575e-3cc9-0840-37c1-81b89ebff4d8?version=1.0&t=1592996408093> [geraadpleegd op 20/08/2020]
- Le Courier des Balkans, *Bosnie-Herzégovine: Milorad Dodik Menace l'une des rares voix libres de Banja Luka*, 27/05/2021, <https://www.courrierdesbalkans.fr/Bosnie-Herzegovine-Milorad-Dodik-voix-libres-Banja-Luka> [geraadpleegd op 20/09/2021]
- Office of the High Representative (OHR), *55th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on BiH to the Secretary-General of the United Nations*, 05/08/2019, <http://www.ohr.int/55th-report->

[of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bih-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/](#) [geraadpleegd op 20/08/2020]

Office of the High Representative (OHR), *59th report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations*, 05/04/2021, <http://www.ohr.int/59th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Office of the High Representative (OHR), *Dayton Peace Agreement*, 14/12/1995, <http://www.refworld.org/docid/3de497144.html>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Office of the High Representative (OHR), *Fifty-seventh report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina*, 05/05/2020, <http://www.ohr.int/fifty-seventh-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Office of the High Representative (OHR), *Special Report of the High Representative to the Secretary General of the UN on the Implementation of the GFAP in BiH*, 09/04/2015, <http://www.ohr.int/?p=30968&lang=en>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Office of the High Representative, *60th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations*, 15/10/2021, <http://www.ohr.int/60th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Ombudsman of Bosnia and Herzegovina, *2018 Annual Report on the results of the activities of The Institution of The Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina*, 03/2019, https://ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2019030109434379eng.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Bosnia and Herzegovina General Elections 7 octobre 2018*, 25/01/2019, <https://www.osce.org/odihr/elections/bih/409905?download=true>, [geraadpleegd op 22/07/2019]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), mandate, s.d. <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/mandate> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Organization for Security and Co-Operation in Europe (OSCE), *OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina co-organizes training course on ethical standards and disciplinary practice for judges and prosecutors*, 01/10/2020, <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/465600> [geraadpleegd op 20/09/2021]

OSCE (Polis), *Overview of Security of Bosnia Herzegovina*, s.d., <https://polis.osce.org/country-profiles/bosnia-and-herzegovina> [geraadpleegd op 20/09/2021]

OSCE, *Assessment of the Work of Bosnia and Herzegovina Institutions in Combating Discrimination*, 19/03/2019, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/414671.pdf> [geraadpleegd op 14/12/2021]

OSCE, *Prevention and fight against domestic violence in focus of OSCE-organized workshop*, 18/11/2019, <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/440486> [geraadpleegd op 10/08/2020]

Pointpulse, *Policing in Bosnia and Herzegovina*, 13/08/2015, <https://pointpulse.net/magazine/policing-in-bosnia-and-herzegovina/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Radio Free Europe (RFE), *Bosnian Intelligence Chief Arrested Over Money Laundering, Abuse Of Office*, 14/07/2021, <https://www.rferl.org/a/bosnia-intelligence-chief-probe/31358210.html> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Radio Free Europe (RFE), *Ethnic Parties Dominate First Vote In Bosnia's Mostar In 12 Years*, 21/12/2020, <https://www.rferl.org/a/mostar-elections-bosnia-results/31011030.html> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Radio Free Europe (RFE), *UN's Tough New Bosnian Overseer Takes Up Post From Outgoing Inzko*, 01/08/2021, <https://www.rferl.org/a/schmidt-bosnia-dodik-united-nations/31388003.html> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *After More Than A Year Of Waiting, Bosnians Finally Have A New Prime Minister*, 05/12/2019, <https://www.rferl.org/a/after-more-than-a-year-of-waiting-bosnians-finally-have-new-prime-minister/30309616.html> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Reporters Without Borders (RWB), *Bosnia: Death threat against a journalist goes unpunished*, 23/07/2020, <https://rsf.org/en/news/bosnia-death-threat-against-journalist-goes-unpunished> [geraadpleegd op 14/12/2021]

Sarajevo Times, *Citizens to receive free Legal Aid in the Ministry of Justice of BiH*, 20/11/2016, <https://www.sarajevotimes.com/citizens-receive-free-legal-aid-ministry-justice-bih/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Sarajevo Times, *Two Police Officers arrested for taking Bribe of 10,000 Euros in Bosnia-Herzegovina*, 18/02/2020, <https://www.sarajevotimes.com/two-police-officers-arrested-for-taking-bribe-of-10000-euros-in-bosnia-herzegovina/> [geraadpleegd op 20/08/2020]

The Institution of Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina, *Universal Periodical Review On The Situation Of Human Rights In Bosnia And Herzegovina*, 29/04/2014, http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2014042915344347eng.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

The Institution of Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina, *Annual Report on results of the activities of the Institution of Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina for 2013*, 13/05/2014, http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2014042313584567eng.pdf, [geraadpleegd op 22/02/2018]

The Institution of the Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina, *Report on the rights of persons with disabilities (constitutional framework; equality; discrimination; women with disabilities; children with disabilities; awareness-raising*, 28/07/2016, http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1471518901_int-crpd-ifl-bih-24844-e.doc, [geraadpleegd op 22/02/2018]

The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *BOSNIA AND HERZEGOVINA-GENERAL ELECTIONS 7 October 2018-ODIHR Election Observation Mission Final Report*, 25/01/2019, https://www.osce.org/files/BIH%202018%20General%20-%20final%20report%20with%20MM_upd.pdf [geraadpleegd op 20/08/2020]

The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *ASSESSMENT OF THE WORK of Bosnia and Herzegovina Institutions in Combating Discrimination*, 19/03/2019, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/414671.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]

The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Media freedom and development*, s.d., <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/media-freedom-and-development> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Transparency International, 2021, <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nz/> [geraadpleegd op 20/09/2021]

Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2017*, sd, <https://www.transparency.org/country/BIH>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

Transparency International, *Corruption Perceptions Index- Bosnia and Herzegovina*, 2019, <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/results/bih> [geraadpleegd op 20/08/2020]

Transparency International, *Examining State Capture Undue Influence on Law-Making and the Judiciary in the Western Balkans and Turkey*, 2020, https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_ExaminingStateCapture_English.pdf [geraadpleegd op 20/09/2021]

U.S. Department of State - Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *2018 Country Report on Human Rights Practices - Bosnia and Herzegovina*, 13/03/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2018.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]

U.S. Department of State - Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *2019 Country Report on Human Right Practices - Bosnia and Herzegovina*, 11/03/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 20/08/2020]

U.S. Department of State - Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *2018 International Religious Freedom Report - Bosnia and Herzegovina*, 21/06/2019, <https://www.state.gov/wp->

[content/uploads/2019/05/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2018-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf](#) [geraadpleegd op 20/08/2020]

United Nations (UN) Security Council, *Bosnia and Herzegovina : November 2016 Monthly Forecast*, 11/2016, http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2016-11/bosnia_and_herzegovina_8.php, [geraadpleegd op 22/02/2018]

United Nations (UN), *Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure; Third periodic report of States parties due in 2016; Bosnia and Herzegovina*, 24/03/2016, http://www.ecoi.net/file_upload/1930_1466597115_ccpr-c-bih-3-6231-e.doc, [geraadpleegd op 22/02/2018]

United Nations (UN), *Security Council Renews Authorization of Multinational Stabilization Force in Bosnia and Herzegovina, Adopting Resolution 2315 (2016) Meetings Coverage and Press Releases*, 08/11/2016, <https://www.un.org/press/en/2016/sc12580.doc.htm>, [geraadpleegd op 22/02/2018]

United States Department of State, *Country Report on Human Rights Practices Bosnia and Herzegovina 2020*, 30/03/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/03/BOSNIA-AND-HERZEGOVINA-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 20/09/2021]

UNWomen, *Standards and Engagement for Ending Violence against Women and Domestic Violence in Bosnia and Herzegovina*, 2016, <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/pages/countries/evaw%20sida%20project%20fact%20sheet%207%20march%202016%20eng.pdf?la=en&vs=1654> [geraadpleegd op 14/12/2021]

US Department of State (USDOS) - Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, *Country Report on Human Rights Practices 2013 - Bosnia and Herzegovina*, 27/02/2014, http://www.ecoi.net/local_link/270663/387383_en.html, [geraadpleegd op 22/02/2018]

US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Bosnia and Herzegovina*, 13/03/2019, <https://www.ecoi.net/en/document/2004276.html> [geraadpleegd op 14/12/2021]

XINHUANET.com, *Three BiH police officers arrested over bribery, documents forgery*, 15/02/2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-02/15/c_137822239.htm [geraadpleegd op 20/08/2020]